

29/11/2020

סמינריון בנושא גישור

גישור מוסכם בהליכי גירושין בעידן הלכת בע"מ 919/15

מנחה : ד"ר אלעד פינקלשטיין

ראובן בחכמה - 064671803

יולנד-יוכבד אלזרקי - 069078483

הפקולטה למשפטים - המכללה האקדמית אונו

תוכן עניינים

מבוא	1.
פתח דבר	1.1.
רקע	1.2.
שאלת המחקר	1.3.
מטרת המחקר	1.4.
אופן הביצוע	1.5.
שיטת המחקר	1.6.
תיחום המחקר	1.7.
הגישור בגירושין בישראל ובעולם	2.
המקור לגישור בהלכה היהודית	2.1.
הגישור בישראל	2.2.
סוגי גישור	2.3.
מסלולים חלופיים להליך משפטי	2.4.
יתרונות הגישור	2.5.
תפקיד המגשר ע"פ GTY	2.6.
הבחירה בין מלחמה לשלום	2.7.
תהליך התנעת בקשה לגירושין	2.8.
פרדוקס הגישור	2.9.
זליגת הלגליזם לגישור	2.10.
הגישור כ"ייצור כלאיים" משפטי ומשפחתי כאחד	2.11.
אחוזי הגירושין בישראל ובעולם המערבי	2.12.
התפלגות גירושין בישראל ובמדינות הנסקרות	2.13.
מחקר משווה	3.
ארה"ב	3.1.
אנגליה	3.2.
איטליה	3.3.
אוסטרליה	3.4.
חוק המהו"ת	4.
רקע	4.1.
עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית	4.2.
היערכות לקראת חוק להסדר התדיינות	4.3.
גישור ביחידות הסיוע	4.4.
פגישות מהו"ת - ההליך ויישום	4.5.
גישור חובה – הצלחה או כישלון	4.6.
הסיבות להצלחה מועטה בגישור טרום משפט	4.7.
הגורמים לפערים בהצלחת הגישור בישראל ביחס לעולם	4.8.

23.....	השינויים הנדרשים להצלחת הגישור בישראל	4.9.
24.....	המלצה למודל ישראלי משולב	4.10.
25.....	השינויים בעקבות הלכת בע"מ 919/15	5.
25.....	מזונות בדין העברי /האישי	5.1.
27.....	מזונות – בחברה הישראלית	5.2.
28.....	הלכת בע"מ 919/15	5.3.
29.....	הביקורת על הלכת 919/15	5.4.
29.....	השפעת הלכת בע"מ 919/15	5.5.
30.....	בע"מ 919/15 – סיכוי לשיפור אחוזי הגישור	5.6.
31.....	הפתרון המוצע	6.
31.....	התיקון המוצע לחוק	6.1.
31.....	היתרונות שבהליך המוצע	6.2.
32.....	החסרונות שבהליך המוצע ודרכי התמודדות	6.3.
33.....	מסקנות	7.
34.....	סיכום	8.
35.....	ביבליוגרפיה	9.

"העולם לא יושמד מאלה שעושים רע אלא מאלה שמסתכלים מהצד ואינם עושים דבר"
אלברט איינשטיין

1. מבוא

1.1 פתח דבר

גישור מוסכם במשבר גירושין, מקורו במתודולוגיה אמריקאית ADR¹ אשר התפתחה בין השנים 1930-1980 במטרה ליישב סכסוכים בין צדדים שונים בדרכי שלום. ב-1984, במסגרת חוק בתי המשפט, "נולד" סעי' 79ג² אשר, לכאורה, אמור ליישם את הקונספט של ה-ADR אשר יצר מהפיכה בעולם ביישוב סכסוכים בתחומים שונים, לרבות סכסוכים בין בני זוג וסכסוכים משפחתיים. המחוקק הישראלי, יצר ישות חדשה "מגשר", תפקיד כללי, אשר אמור, בית היתר, להקל על העומסים של בית המשפט ולחסוך זמן יקר ביישוב סכסוכים מחוץ לכותלי בית המשפט. הרעיון למינוי "נציג" מטעם בית המשפט, לכאורה, מאתגר עם אחריות, אך בפועל לא הוגדרו סמכויות לתפקיד. מינוי אדם מן השורה, אשר אינו בהכרח עו"ד או שופט, כאשר תפקידו להביא את הצדדים לפתרון סכסוך ספציפי בתחום כלשהו, על בסיס ניסיון אישי, שאף הוא לא מוגדר, אינו בהכרח מענה להליך אובייקטיבי וניטרלי כנציגו של בית המשפט. תפקיד המגשר הישראלי נבנה על בסיס תאוריות בניתוח קונפליקטים, צמצום מחלוקות ומציאת פתרון הולם לפירוק הקשר בין בני זוג, באופן רציונאלי, ובאמצעות כלים גישוריים מעולם ה-ADR. הליך הגישור אמור, בסופו של דבר, להביא את בני הזוג לידי הסכמה ביישוב הסכסוך מבלי שיש בידי המגשר סמכות להכריע בסכסוך זה. בפני המגשר משימה לא פשוטה, טעונת רגשות אשם, כאשר הצדדים מטיחים זה בזה. מלכתחילה, המחוקק הגדיר את סעי' 79ג כסעיף גישור גנרי וכללי המיועד לכל סוגי הסכסוכים בתחומים השונים מכאן עוצמתו ויתרונו מחד, מאידך, זהו מקור חסרונם. במהלך השנים התווספו חוקים ותקנות להסדרי התדיינות בסכסוכי משפחה, הוקמו, ע"פ צו בית המשפט³, יחידות סיוע בהרכב של עובדים סוציאליים ועורכי דין ייעודיים העומדים לרשות יחידות אלה. המחוקק העמיד לרשותן אפשרות להסתייע במומחים מתחומים שונים (רופאים, פסיכולוגים, פסיכיאטרים ועוד). במקור, לפני חוק הסדר התדיינות ב-2016, מטרתן הייתה סיוע למשפחות, מטעם משרד הרווחה, בטיפול ילדים. חוק הסדר התדיינות העצים את מעמדן ע"י מתן חוות דעת מקצועית לבתי המשפט, זכו לתקציבים ולסמכויות נרחבות הכוללות גם גישור, בכך נפגע שוב מעמדו של המגשר וסעי' 79ג נותר ריק מתוכן גם אחרי 2016. תפקיד המגשר נותר ברמה הרעיונית בלבד ללא תמיכה והכרה ע"י הממסד. המגשר, תלוי ברצונם ובשיקול דעתם של יחידות הסיוע. לאחר מיצוי הליכים ביחידה הסיוע, היה ונמצא הצורך יועבר תיק הסכסוך למגשר. בפועל יחידות הסיוע, אשר מומחיותן שונה במקור, מתיימרות לבצע, בנוסף, גם את תפקידי גישור ומנצלות את העדר תיחום התפקידים והעדר חקיקה ברורה. חוסר האיזון מתבטא בסמכויות נרחבות ליחידות הסיוע והעדר סמכויות למגשר. חיוב בני הזוג, בשלב מקדים בפתחת הליך, לעבור מסלול פגישות מהו"ת⁴ לעתים מחטיא את המטרה ומעצים את הסכסוך.

¹ADR – Alternative Dispute Resolution

² סעי' 79ג לחוק בתי משפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984

³ סעי' 1 לצו בית המשפט לענייני משפחה (הקמת יחידות סיוע, דרכי פעולתן וסדרי עבודתן), תשנ"ו-1996

⁴ פגישת מהו"ת - פגישת מידע, היכרות ותיאום לבחינת האפשרות ליישב את הסכסוך באמצעות מנגנון חלופי ליישוב סכסוך; ת' 37 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ח-2018 ו-סעי' 1 ו-סעי' 3 (א) לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) תשע"ו-2016.

" מן המקום שבו אנחנו צודקים לא יצמחו לעולם פרחים באביב" יהודה עמיחי

1.2. רקע

חוק המהו"ת התקבל כהוראת שעה ב- 12-8-2014 החוק אושר בכנסת ונכנס לתוקף ביולי 2016 לתקופה של שלוש שנים כהוראת שעה. החוק מחייב בני זוג בהליכי גירושין למצות הליך של פגישות מהו"ת בתקווה שיוביל לגישור טרום הגעה לדיון בפני שופט בית המשפט לענייני משפחה.

הליך זה (פגישות המהו"ת) לא צלח בלשון המעטה, הנתונים מצביעים על תמונה שונה לחלוטין⁵, מהנתונים המעודדים המתוארים במחקר הארצי⁶ שבחן את הצלחת הגישור כתוצאה מהחוק המחייב את הצדדים להליך מהו"ת טרום גישה לערכאות. המחקר הארצי נעשה באופן מקיף יסודי ונגע בנושאים רבים הקשורים להליך המהו"ת, ניתן ללמוד ממנו רבות על התארגנות המדינה בהקמת התשתיות הנדרשות והכשרת העובדים, על הרצון או חוסר הרצון של המעורבים (עובדים סוציאליים ועורכי דין) להתגייס להצלחת ההליך.

במרבית המקרים הקונפליקט העיקרי בין בני הזוג הוא העניין הכלכלי (מזונות ילדים). בין הכלים השונים המופעלים ע"י בן הזוג, המיקוד במזונות ילדים, במטרה לפגוע בבן הזוג האחר. ילדי הזוג משמשים ככלי משחק/כלי נשק במלחמה בין בני הזוג, זאת ע"מ לאלץ את הצד שכנגד להסכים לתנאים (מזונות גבוהים או נמוכים בהתאמה למקבל או למשלם) אותם רוצה להשיג בן הזוג.

טרום הלכת הפסיקה המדוברת, בע"מ 919/15, מנעד סכום המזונות היה רחב מאוד. עם כניסתה של הפסיקה המדוברת מנעד סכום המזונות הצטמצם משמעותית בחלק נכבד מפסקי הדין, למרות שעדיין יש שופטים הדוגלים באסכולה הישנה, שעל האב בלבד מוטלת החובה לזון את ילדיו כאמור. כיום בני הזוג מחויבים להליך של פגישות מהו"ת (4 פגישות מינימום) בשלב ראשוני לפני שניתנת להם האפשרות לגשת לערכאות. חיוב זה, כאשר הרוחות סוערות בין בני הזוג, רמת העוינות וחוסר האמון גבוה מצמצם במידה רבה את הסיכוי לגישור, בשלב זה במיוחד, לאור העובדה שאנשי יחידות הסיוע אינם בעלי הכשרה כמגשרים.

ההצעה לתיקון החוק, במסמך זה, היא בשלושה מישורים :

האחת – שילוב מגשר בפגישת המהו"ת הראשונה : כידוע הצלחת הגישור תלויה במגשר, בידע המקצועי שלו בנושא שלפניו ובהפעלת שיטות יצירתיות להפגת המתחים. התהליך ברמה העקרונית יכול להתקיים באופן זהה, כפי שהדבר נעשה בדיני עבודה כאשר בית המשפט מציב מגשר במפגש הראשון, כך ראוי שייעשה גם בגירושין, תיקון לחוק פגישות שיחייב שילוב של מגשר בפגישת המהו"ת הראשונה. שילוב המגשר אינו מונע מהצדדים לפנות לערכאות במידה והליך הגישור לא צלח. ניתן לכוון את מפגשי מהו"ת, ע"פ המומלץ לעיל, ולקיים אותם בשיתוף פעולה עם מגשר. בצורה זו יחידות הסיוע יוכלו להתמקד ביישום המומחיות שלהם ובמקביל המגשר יפעל ע"פ

⁵ יהודה עמיחי, המקום שבו אנו צודקים, ספר שירים - 1948 - 1962.

⁶ פנינה ברנס, "בקשה לקבלת מידע לפי חוק חופש המידע תשנ"ח-1998" שירות יחידת הסיוע שליד בתייה"מ לענייני משפחה ובתי"ד הדתיים, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 13-0043-2017, מה 22.3.17.

⁷ טלי באייר-טופילסקי, אביטל מנור, רחל סבו-לאל, יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה, מחקר הערכה ארצי, מאיירס-גיוינט-ברוקדייל, דמ-15-702, אוגוסט 2015.

מומחיותו. שינוי תפיסה יתרום להצלחת הגורמים המעורבים ויחסוך את עוגמת הנפש לצדדים שלעתים לאחר סיום כל המפגשים חוזרים לנקודת המוצא.

המישור השני – קביעת מנעד מזונות: בהנחה ובני הזוג החליטו לפנות לערכאות לאחר שלב פגישות המהו"ת. אזי לאחר שבית המשפט עיין בכתבי התביעה וההגנה, בחינת התיק על סמך הנתונים העולים מן התיק, כאשר הצדדים עדיין בשלב קדם המשפט, יבהיר בית המשפט לצדדים מה הטווח הצפוי של סכום המזונות שיפסק, לאור הנתונים שבידי בית המשפט בנקודת הזמן הנדונה, זאת בהתאם להלכת בע"מ 919/15. במעמד זה, יפנה בית המשפט בהמלצה "חמה" את הצדדים לנסות ולמצות הליך גישור נוסף, בצורה עצמאית, ע"י מגשר חיצוני, המקובל על הצדדים או באמצעות יחידות הסיוע הסמוכות לבתי המשפט האמונות על פגישות המהו"ת וזאת ע"מ להגיע להסכמות על סכום המזונות, בהתאם לטווח סכום המזונות שהוצע ע"י בית המשפט. בנקודת זמן זו, כאשר לצדדים התבררו סיכויי התביעה של המזונות ותאום הציפיות, התוצאה מההליך המשפטי תהייה ראלית יותר ומחוברת למציאות המשפטית החדשה מאז הלכת בע"מ 919/15. ברי הדבר, סיכויי ההצלחה של הליך הגישור והגעה להסכמות ישתפרו משמעותית. בנוסף היתרונות ע"י הסכמה משותפת של בני הזוג ישפיעו לטובה על כלל מערכות היחסים, הן בין בני הזוג והן בין ההורים לבין ילדיהם, כולם יצאו נשכרים, ובכלל זה, מערכת המשפט שתהנה מחיסכון כספי משמעותי בשל הצמצום במשאב היקר של הליך השיפוט.

המישור השלישי - גישור בהליך גירושין באמצעות כלים טכנולוגיים: הקמת מערכת ממוחשבת אשר תכלול מסי' מודולים מרכזיים: מודול בסיס נתונים, מודול תחשיב מנעד מזונות, מודול ניהול סיכונים, מודול תהליכי Workflow ומודול מידור ואבטחת מידע ע"פ תפקיד.

1.3. שאלת המחקר

האם לאור ההלכה החדשה של בע"מ 919/15 יש מקום לשינוי/תיקון חוק המהו"ת המחייב פגישות לבחינת הליך גישור בגירושין.

1.4. מטרת המחקר

- לבחון ולנתח את הגורמים המרכזיים לכישלון הגישור במדינת ישראל ביחס למדינות אחרות (בהיבט החוקתי / פסיקתי / מציאות בפועל).
- תרומתן של חיוב פגישות מהות באמצעות יחידות הסיוע וכן הלכת בע"מ 919/15 והשפעותיה על אופן חלוקת מזונות בין בני הזוג.
- המלצה לייעול התהליך בכללותו, בעיקר הסוגיות הכלכליות, המעיבות על פתרון מוסכם וקיצור הליכי גישור.
- הפתרון יכוון לתחימתם של המזונות, באמצעים טכנולוגיים ואחרים, להורדת רמת הציפיות של הצדדים.

1.5. אופן הביצוע

- ניתוח תרומתם של הגורמים המעורבים בהליך הגישור החל מפגישת מהו"ת.
- היתרונות והחסרונות של הלכת בע"מ 919/15.
- גישור ע"פ מודל GTY⁸ - המלצה לפתרון:
 - הצגת העמדות והאינטרסים של הצדדים. ניתוח הבעיות וחשיפת האינטרסים, בחינת הפתרונות בהליך הגישור האופציות והאלטרנטיבות.
 - היעד - שקיפות, ניתוח המצב הקיים והצגת פתרון מקובל במגבלות הקיימות. המלצה לגורמים המוסמכים לפעול ע"פ פתרון המגשר בין דרישות האישה מחד ובין דרישות הבעל מאידך.

1.6. שיטת המחקר

מתודולוגיית העבודה: המידע בכתובת המסמך נסמך על מאמרים, ספרות ופסיקה וכן על אתרי מידע ממשלתיים ממקורות אחרים וכן מחקרים שונים.

השיטה: שימוש במתודולוגיות גישור בין העמדות והאינטרסים של הצדדים לעניין מחד, ומאידך, בחינת האופציות והאלטרנטיבות בסוגיית חלוקת הנטל הכלכלי ע"פ שלבי הגישור. שימוש בשיטה המבקשת לתאר תופעה חברתית, במטרה להבין את היקפה ועוצמתה במצב קיים. מאידך, להמליץ על דרכי פעולה לפתרון עתידי. הצגת המצב הקיים בפן המשפטי ובפן הפרוצדוראלי. הרעיון הוא בעצם לנסות להבין בצורה מעמיקה יותר את הבעיה החברתית הקיימת בקרב זוגות בהליכי גירושין. לבחון בתהליך זה את מקור הבעיה המונעת מבני הזוג להחליט וולונטרית על גישור והעדפתו על פני ערכאה משפטית. האם מקור הבעיה נעוץ בפן ההלכתי (הדין העברי)? המשפטי? הביורוקרטי? ואולי בחוסר היעילות של המערכות השונות. ניתוח העמדות והאינטרסים של כל הגורמים המעורבים, יסייע בהבנת הבעיה השורשית ופתרונה. בעקבות השינויים החברתיים והטכנולוגיים, ובעקבות השינויים ברמת השכר בין המגדרים, הגיחה לעולם, מהפכת בע"מ 919/15 והשאלה באיזו מידה מהפכה זו תרמה לחיי בני הזוג בחלוקת הנטל הכלכלי בגירושין.

1.7. תיחום המחקר

המחקר יעסוק בנושאים כדלהלן: המחקר מתייחס לגורמים לאי הצלחת הגישור בנושא חלוקת הנטל הכלכלי.

חלק ראשון - מבוא: יציג את שאלת המחקר, מטרתו ואופן ביצוע המחקר.

חלק שני – גישור בגירושין: בחלק זה יסקר נושא הגישור ויתרונותיו, סוגיו השונים והמסלולים החלופיים לפנייה לערכאות.

חלק שלישי – מחקר משווה: בחלק זה תובאנה הגישות השונות שיושמו במדינות הנסקרות כדי להתמודד עם סכסוכי הגירושין ומידת ההצלחה של מדינות אלה לעומת השיטה הישראלית.

חלק רביעי – חוק המהו"ת: בחלק זה יתואר הליך המהו"ת ודרך טיפולו ביחידות הסיוע מנקודת מבט ביקורתית, מידת הצלחת יישום החוק ומה השינויים הנדרשים לשיפור ההליך.

⁸ Roger Fisher, William Ury with Bruce Patton, **GTY** - Getting to Yes, Negotiation Agreement Without Giving In, Harvard Negotiation Project, Harvard Business School (1991).

חלק חמישי – השינויים בפסיקת מזונות: פסיקת מזונות לפני הלכת בע"מ 919/15 ואחריו, הביקורות על פסיקה מהפכנית זו, מתוך מבט על אפשרויות מינוף, השפעתו בשיפור אחוזי ההצלחת הגישור טרום הגישה לערכאות. **חלק שישי – הפתרון המוצע:** חלק זה יתמקד בתיקון המוצע לחוק, יתרונותיו וחסרונותיו ומה דרכי ההתמודדות. **חלקים שביעי ושמיני – בחלקים אלה יוצגו המסקנות ממחקר זה ומילות סיכום.**

המחקר לא יעסוק ב-: איזון משאבים בין בני הזוג, תלונות ותלונות שווא בין בני הזוג, אלימות בין בני הזוג ומסורבי גיטין.

2. הגישור בגירושין בישראל ובעולם

2.1. המקור לגישור בהלכה היהודית

"רבי יהושע בן קרחה אומר: מצוה לבצוע. שנאמר 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע [=גישור]'".⁹ "התלמוד רואה את משה רבנו, כמייצג את הדין, ואת אהרן הכהן כמגשר. משה היה אומר: "ייקוב הדין את ההר" [יש למצות את הדין]. אבל אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, ומשים שלום בין אדם לחברו, שנאמר 'תורת אמת הייתה בפה, ועולה לא נמצא בשפתיו, בשלום מישור הלך אתי'".¹⁰ המדרש מרחיב במקום שהתלמוד מקצר: אהרן הכהן היה ראשון המגשרים, האמין שדרך הגישור ויישוב הסכסוך, דרך השלום, עדיפה לבני אנוש. אומר רש"י: "כיוון שהיה שומע מחלוקת ביניהם, קודם שיבואו לפניו לדין, היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן" דהיינו: אהרן היה נפגש עם הצדדים לפני הדיון המשפטי ומבקש למנוע מהם את הכאב והסבל המלווים את ההליך המשפטי. משמעות ה"שלום" כאן רחבה מיישוב הסכסוך גרידא, וכמו בהליך הגישור, משמעה שסיימו הצדדים את הסכסוך ביניהם מתוך שלום הדדי, בניגוד לתוצאותיו האופייניות של ההליך המשפטי, שבדרך כלל מגביה את חומות האיבה שבין הצדדים (רשי שם). המשפט העברי, מעודד את הפרשה ליישוב סכסוכים על פי מודל המשלב חסד ומשפט, צדק ושלום. המשפט המקראי דוגל בפיצוי לקורבן יותר מאשר בענישה וגמול. המטרה – השכנת שלום, שהיא עקרון יסודי ביהדות ומבטא שאיפה להגיע לפיוס וליחסים תקינים בין הבריות. וכמאמר חז"ל: "טוב להם לסכסוכים שיסתיימו בדרך הלב ולא רק בדרך המוח".¹¹

2.2. הגישור בישראל

גישור, סעי' 79ג' לחוק בתי משפט¹² - הליך שבו נועד מגשר עם בעלי הדין, כדי להביאם לידי הסכמה ליישוב הסכסוך, מבלי שיש בידו את הסמכות להכריע בסכסוך. המחוקק קבע את מיקום סעיף הגישור כאחת החלופות לפתרון סכסוכים בכל תחומי המשפט אך עדיין מחזיק בידיו את הסמכות להכריע בסכסוך. בחירת מסלול גישור

⁹ מסכת סנהדרין ו ע"ב

¹⁰ (מלאכי ב,ו), (סנהדרין ו ע"ב)

¹¹ מה במשפט, גישור, גיליון למורים בחט' הביניים וב"ס התיכונים, גיליון 6 ינואר 2007

¹² חוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984

הינה פתרון יעיל, מהיר וזול לצדדים היריבים, ובנוסף זהו הליך במסלול המקל על העומס הקיים בבתי המשפט. הנורמה הדיונית מוסדרת בתקנות סדרי דין בגישור¹³ וכן בתקנות סדרי דין כלליים¹⁴.

2.3. סוגי גישור

- לוו ע"י עורך דין משותף המביא את הצדדים להסכמה ומאשר את הסכם הגירושין בבית משפט המקבל תוקף של פסק דין.
- לוו הצדדים על ידי מגשרים חיצוניים.
- לוו הצדדים והגעה להסכם ע"י שילוב של עורך דין + מגשר + יועץ/פסיכולוג.
- לוו הצדדים והגעה להסכם על ידי עורך דין מטפל - שילוב מיומנויות של גישור טיפול ועריכת דין.
- גישור בהליך גירושין באמצעות כלים טכנולוגיים ODR¹⁵.

2.4. מסלולים חלופיים להליך משפטי

- (1) **גישור במסלול רגיל** : תביעה בסכסוך אזרחי תועבר בשלב מקדמי לגישור ביחידות הסיוע - מפגשי מהו"ת.
- (2) **גישור בגירושין** - גישור בסכסוכי בני זוג ב"המלצת בית המשפט". בית המשפט מחייב את הצדדים להשתתפות במפגשי מהו"ת ביחידת הסיוע אשר הוקמה במיוחד למטרה זו. יחידה זו מורכבת מעובדים סוציאליים ועו"ד המסייעים ליחידה במפגש הראשוני עם בני הזוג. היחידה רשאית להחליט, במהלך המפגשים, ע"פ שיקול דעתה, אם לטפל בסכסוך בעצמה או להמליץ לזוג לפנות למסלול גישור עצמאי.
- (3) **מסלול גישור עצמאי** – גישור פרטי, הזוג בוחר באופן יזום מגשר אשר יסייע להם להגיע להסכם.

הסכסוך העיקרי והמרכזי בין בני זוג שעומדים בפני גירושין הינו קביעת דמי מזונות וחלוקת הרכוש. כימות הוצאות הילדים, הוצאות הבית, קביעת החלק היחסי שעל כל אחד מבני הזוג לתרום לרווחת הילדים, אלה נגזרים מזמני השהות של הילדים אצל כל צד. המשותף לכל המסלולים המוזכרים לעיל הוא סיום ההליך בבית המשפט. משמע, היה ולא הגיעו להסכמה, הדיון חוזר לבית המשפט. היה והמגשר הצליח להביא את הצדדים להסכם אזי ההסכם יקבל תוקף פסידי. בשלבי הגישור, ההליך בבית המשפט, מוקפא עד לקבלת דיווח מיחידת הסיוע או דיווח מהמגשר.

2.5. יתרונות הגישור

הגישור מעצם טבעו וטיבו הוגדר כמסלול חלופי לערכאה משפטית. בהליך הגישור, המגשר מקדיש את כל תשומת לבו לצדדים, לומד את הבעיות והאינטרסים של כל צד, יושב בנפרד וביחד עם הצדדים ומתעמק בהבנת הקונפליקט ביניהם. מיפוי השאלות הפתוחות והצגתן מאפשר לצדדים להבין שניתן להגיע לעמק השווה. הצדדים רשאים להיות מיוצגים ע"י עו"ד, במידה וירצו בכך, אך אין הדבר הכרחי והמטרה הינה להימנע מייצוג ולהגיע להבנות בלעדיו. בהליך הגישור בית המשפט מקפיד את הטיפול בתובענה כל עוד התיק בטיפול המגשר.

יתרונות המגשר: המגשר ניטרלי, אובייקטיבי, מוטלת עליו חובת הסודיות, הליך הגישור לא פורמאלי ולא חלים עליו כללי בית המשפט, מתאפיין בהעדר סחבת ובירוקרטיה עם עלויות גישור נמוכות.

¹³ תקנות בתי המשפט (גישור), תשנ"ג-1993

¹⁴ תקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) התשע"ו-2016

¹⁵ יניב יניב שורצמן, **גישור בהליך גירושין באמצעות כלים טכנולוגיים**, ODR - Online Dispute Resolution

יתרון הצדדים בפתרון סכסוך באמצעות מגשר: אוטונומיה בקבלת החלטות, פתרון מחלוקות בזמן קצר, גיבוש פתרונות במו"מ, שיפור מערכת היחסים בין הצדדים, ניצחון של שני הצדדים.

יתרונות במישורים נוספים

- ✓ במישור הרגשי – המגשר כגורם ניטרלי דואג לאווירה שתקטין את המתח והכעסים.
- ✓ במישור הכספי – חסכון בזמן, הליך פשוט ויעיל, חסכון בהוצאות ב"מ ושכ"ט עו"ד.
- ✓ בהיבט האופרטיבי – תקשורת פתוחה בין המגשר לצדדים, סודיות מוחלטת; כל הנאמר ע"י הצדדים בפגישות הנפרדות והמשותפות נשמר בסודיות ורק בהסכמת הצד שאמר יוכל הצד השני לשמוע מפיו את הנאמר. ע"פ תקנות הגישור חל איסור על המגשר להשתמש במידע זה הן כלפי הצד השני והן כלפי בית המשפט. בהליך גישור יכולים הצדדים לספר למגשר ללא חשש, בפגישות נפרדות, את אשר הם אינם רוצים שהצד השני ישמע.
- ✓ במישור המשפטי – על המגשר חל חיסיון מלא – כל הנאמר ע"י הצדדים, לא ייחשף וקל וחומר שלא יהיה לרועץ בבית המשפט.

הליך הגישור מאפשר לכל צד לשמור על עצמאותו בקבלת החלטות ללא חשש. הסכם שגובש ע"י הצדדים יובא לאישור בית המשפט ע"י המגשר.

הגישור מבוסס על מתודולוגית ה GTY המאפשרת ניצחון לשני הצדדים, הצדדים מעבדים את הפתרון לסכסוך בעצמם, המגשר מנתח את מפת האינטרסים של כל צד ומכוון להסדר המקובל עליהם. הפתרון אינו מוכתב להם ע"י גורם חיצוני כלשהו אלא נרקם על ידם, בסיוע של צד ניטרלי, באווירה המאפשרת לפוגג את המתחים והכעסים, בצעדים מדודים, עד אשר מתקבל פתרון מוסכם והרגשה של WIN/WIN. לעומת זאת אילו התובענה הייתה מתנהלת בבית המשפט הרי שהפתרון לסכסוך היה מסתיים כאשר צד אחד יוצא וידו על העליונה והצד השני מפסיד או לחילופין שני הצדדים אינם מרוצים כאשר בית המשפט אינו מתחשב כלל ברצונותיהם ובדעותיהם. הסכם המתקבל באמצעות מגשר מאושר ע"י בית המשפט ומקבל מעמד של פסק דין.

2.6. תפקיד המגשר ע"פ GTY

הכנה: (1) הכנת נייר מטה המגדיר תוכנית עבודת המגשר כולל יעדים, מטרות ולו"ז. (2) קביעת לו"ז לפגישות משותפות ונפרדות עם כל צד. בפגישה יציג המגשר את הרעיון, ברמה העקרונית על בסיס תוכנית העבודה, יבקש השתתפות הצדדים בהתנעת פעילות. (3) הכנות לוגיסטיות: המגשר יכין את חדר הדיונים למפגשים עם הצדדים. חשוב שמיקום חדר דיונים ימצא סביבה נעימה וניטרלית, יכלול אביזרים נדרשים (לוח, מרקרים צבעוניים, מחשב, מקרן) וכן כיבוד קל שתייה חמה וקרה.

פתיחה: פתיחת תהליך הגישור: (1) הצגת תפקיד המגשר, אופן ניהול המפגשים ותיאום ציפיות. (2) הצדדים והמגשר יחתמו על הסכם שיתוף פעולה. (3) המגשר יבצע סקירת מצב קיים תוך יישום כללי ניהול מו"מ, באמצעות גישור על בסיס מתודולוגית GTY במטרתה להביא את הצדדים לנטישת המו"מ התחרותי והעמדתו לטובת מו"מ משתף, ידאג להבנות ביניהם תוך התחשבות בדרישות, ברצונות ובאינטרסים של כל צד.

הצגת המחלוקת: (1) המגשר יציג את הנקודות השנויות במחלוקת בעניין גירושין על בסיס האמור לעיל. (2) הצדדים יציגו, כל אחד בנפרד, איך הם מתמודדים במצב הקיים בסוגיה זו. (3) המגשר ישקף את הנאמר ע"י כל אחד, כאשר בשלב השיקוף ישרטט טבלה, על הלוח, יישקף וימקד את הבעיות ע"פ קטגוריות ובכל קטגוריה ירשום את הבעיות בנקודות. (4) המגשר ירשום את נקודות המחלוקת בעמודות נפרדות כאשר כל עמודה מייצגת בנפרד כל צד. (5) המגשר יוודא עם הנוכחים ויאמת את הכתוב על הלוח. מיפוי הבעיות בנקודות מהווה בסיס לדיון ולמו"מ בין הצדדים. תוך כדי הדיון, המגשר "יחלץ" את הנקודה המרכזית השנויה במחלוקת ואותה ידגיש בצבע ויציין את הנקודות המשותפות והממשקים ביניהן. במפגש הבא, או לאחר רגיעה קצרה, יחזיר המגשר את הנקודות השנויות במחלוקת למו"מ.

עיבוד ושינוי: המעבר להצלחה, מעבר הצדדים ממצב של קונפליקט למצב של מו"מ המבוסס על עקרונות לפתרון בעיות בכלים של GTY. החלפת עמדות באינטרסים, יצירת אופציות שיתאמו לצדדים, להביא אותם למסלול שבו יניחו לבעיות העבר ולחשוב על פתרונות עתידיים. החלפת "אתוס הקונפליקט" ע"י ניהול הדיון והכוונתו לכיוון מציאת פתרון במקום האשמות. המגשר מציג שאלות פתוחות ומשתמש בכלים להקשבה פעילה, החל מ"הנהון" ו"הדהוד" ועד ל"ניסוח מחדש" של דברי המשתתפים. שיקוף וחזרתיות על הסיפור, יבחר במילה או משפט מחץ, כגון, האלטרנטיבה הינה "טובת הילד" עליו יחזור מס' פעמים עד אשר "פנימו" שטובת הילד מעל ההתחשבנויות ביניהם.

פתרונות: הפתרון להסכם המתגבש אומנם אמור להגיע מהרעיונות של הצדדים המשתתפים אך המגשר יכול להציג בסיכום הביניים את האירוע המסופר ולנתח יחד עם הצדדים את השלבים השונים והשלכותיהם. הדגש על היצירתיות, יצירת אופציות אפשריות לפתרון, הצעות אותן העלו הצדדים והצעות המגשר. יש להניח שלאחר ניתוח האירוע ע"י הצדדים יתקבלו רעיונות לשינוי המצב הקיים.

סיכום והסדר: באמצעות כלים של GTY ויצירתיות מתגבש הסדר המבטא את ההסכמות בין הצדדים, כאשר שני הצדדים מרוצה WIN/WIN, הסכם מנוסח ברור שיוּרד לפרטים, יאושר ע"י הצדדים ויוגש לאישור בית המשפט.

2.7. הבחירה בין מלחמה לשלום

הליך הגירושין יכול להתנהל בכיוונים של מלחמה ושלום. בחירת הצדדים במסלול מלחמה משמעו מסלול ארוך ומייגע, המנוהל בערכאות משפטיות וכמו במלחמה אין מנצחים יש רק מפסידים יותר ומפסידים פחות. לחלופין, ניתן לבחור בגירושין בדרכי שלום, בהסכמה באמצעות גישור הרחק מכותלי בית המשפט. היתרון המהותי בגישור, מעבר לאמור לעיל, המגשר הינו צד ניטרלי, שומר על האינטרסים של שני הצדדים. פני הגישור הם לעתיד, הצופה קדימה ולא מביט לאחור. התהליך מסייע לבני הזוג להשתחרר מהרגשות השליליים ומהעוינות ולבנות ביחד מתווה מוסכם להמשך גידול הילדים באווירה שתאפשר לעבור את הפרידה הכואבת עם מינימום משקעים ומטענים רגשיים.

מסע הגירושין מלווה ברגשות קשים וטעונוים בחיי בני הזוג, שהיו עד אתמול שלשום מאוהבים והפכו לאויבים. תהליך זה, בדרך כלל, לוקח שנים רבות, במקרה הטוב, הוא מסתיים בטרם נוצר פיצוץ המחייב הוצאה כספית לא מבוטלת לעויד. הדילמה, מחד שני הצדדים רוצים את טובת הילדים, ומאידך הקרב על הוצאות והמחייה לילדים

הופכים למוקד הבעיה. מאחר ולא מעט תלוי הדבר בעוצמת כישרונותיו של העויד החזק, הרי שבקרב מסוג זה תמיד יש צד אחד מפסיד ובגדול. ההפסד מתבטא בדרך כלל בכסף וכמעט תמיד לטובת האישה.

מכלול ההשפעות של הגירושין על המישורים השונים¹⁶:

- על רמת החיים – כלכלה, רווחה מצרפית, (הרווחה המצרפית מתדרדרת בעקבות הגירושין).
- על הילדים ומצבם הנפשי (נרצחו 12 ילדים בעשור שקדם לחוק המהו"ת, מאז כניסת הוראה השעה לחוק המהות לא שילם אף ילד בחייו).
- על הנשים - אלימות מילולית, כלכלית ופיזית (ב- 2015 נרצחו 15 נשים).

כיוונים בעיצוב תפקיד המגשר

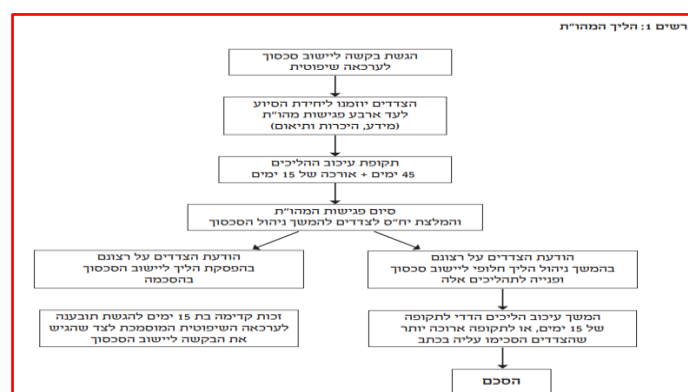
המסגרת החקיקתית העניקה גמישות מרבית לבחירת מסלולים שונים, כיווניים מנוגדים, להשגת מטרה, הסכם מחוץ לכותלי בית המשפט, בתנאים שונים:

יישום גישור ע"י המגשר "הקלאסי"¹⁷, כהגדרתו בסעיף 79ג לקידום מו"מ יעיל מבוסס אינטרסים או לחלופין המגשר המתמקד בזכויות המשפטיות להשגת פשרה ע"פ סעי' 79א. לעיתים אף ניתן לשלב ביניהם כאשר חלקו של ההסכם – גישור בהסכמה וחלקו האחר באמצעות פשרה. המטרה משותפת אך תוצאותיה שונות; האחת ההכרעה מתקבלת ע"י הצדדים (79ג) והאחרת מתקבלת ע"י הכרעת של בית המשפט (79א).

2.8. תהליך התנעת בקשה לגירושין

תהליך גירושין: שלב מקדמי - תהליך הגשת בקשה ליישוב סכסוך¹⁸ ליחידות הסיוע.

¹⁶ נדב נישרי, להתגרש בשלום-המדריך לגישור גירושין, הוצאה לאור ePublish, 2012 - <https://www.nadavnishri.co.il>

¹⁷ עומר שפירא, "מיישבי סכסוכים, דילמות ואתגרים לקראת 2020", מצגת מה 10.12.19, הפקולטה למשפטים קריית אונו.

¹⁸ טלי באייר טופילסקי, יואה שורק "יישום חוק המהו"ת ביחידות הסיוע-מחקר ארצי", מאיירס-גינט-ברוקדייל, ירושלים, טבת-תשע"ט (ינואר 2019), דמ-19-792

2.9. פרדוקס הגישור

עוצמתו של הגישור הינה גם חולשתו, מחד הוא נעשה מתוך בחירה חופשית, אוטונומית ומאידך אין סמכות משפטית לאכיפתו. על פרדוקס הגישור¹⁹ נאמר כי "המגשר החלש שהוא למעשה חזק" ועוצמתו מאפשרת לו להביא את הצדדים להסכם". חולשתו (העדר סמכויות) של הגישור נובעת מעוצמתו (גמישות ויצירתיות) שהרי אין נוסחה מדעית או רשימה סגורה בענייני גישור ע"פ דין. על כן, הנחת היסוד, כי המחוקק, במתכוון, לא תחם את הנושא אלא השאיר זאת למגשר, ליצירתיות באיתור פתרונות שונים ע"פ הנסיבות ולחשיבה מחוץ לקופסא.

בפגישות מהו"ת, כאשר הפערים בין בני הזוג כה עמוקים כך שכל הניסיונות הפורמאליים, לא צלחו, מצבים בהם כל צד מתבצר בעמדותיו. נשאלת השאלה מדוע הבעיה אינה מזוהה כבר בתחילת הדרך ומפנים את הצדדים למסלול גישור. אומנם, ההליך השיפוטי העניק סמכות ועדיפות ליחידות סיוע, אך תפקידן, יעודן וחשיבתן שונים לכן למען הצלחתן עדיף להן להפנות את הזוג המסוכסך לגישור בתחילת הדרך.

היום הפרדוקס מובנה ביחידות הסיוע, מחד, עוצמתן מתבטאת במונופול שניתן להן ע"י בית המשפט, ומאידך חולשתן מתבטאת בחוסר הכשרה מספקת ובהעדר כלים גישוריים לפתרון סכסוכים מורכבים. העובדה שנושא כל כך חשוב, כגון גישור במשפחה נותר ב"צריך עיון" מזה שנים, ללא מדיניות ברורה הכוללת פתרונות חיוביים ויצירתיים למכלול הבעיות הקיימות בחברה הישראלית, גורמת לאזרח להגיע לשערי בג"צ²⁰. במדינה צעירה המורכבת מיהדות העולם נחוצה גם גישת בית הילל. הגישור, בהיבט החברתי, הוא תפיסת עולם כפי שהגדיר זאת הנשיא אהרון ברק "אדם לאדם-אדם", "הכל פתיר", זוהי פילוסופיית חיים אשר החוק והמשפט מעודדים מזה שנים. גישור, כמסלול הידברות, רצוי ואף מומלץ, בכל קונפליקט בין אדם זה בין אדם לחברו ובין אדם הוא בין בעל ואישה, בין עובד למעביד או בין גופים ציבוריים לאחרים. על כן, אין מניעה להחילו גם על הליך ראשוני בסכסוכי משפחה. "המחוקק הישראלי סבר-ובדין סבר-שמערכת משפטית של עם יש בה משום אחד מגילויי תרבות המובהקים, דרכה מביאה החברה לכלל ביטוי השקפותיה על צדק ויושר, על דין ולפנים משורת הדין, על הזכות לפרטיות ועל החובה כלפי הצבור"²¹.

2.10. זליגת הלגליזם לגישור²²

האמריקאים, חלוצי הגישור, הגיעו למסקנה, לאחר שנים רבות, שקיימת זליגה של לגליזציה בגישור. מגשרים רבים הינם עורכי דין ולכן הגישה והטיפול בתהליך גירושין מתקיים על טהרת החוק. למעשה, הגישור הפך להיות שלוחה של הליך משפטי, ונושא עמו את חסרונות והמפגעים של הליך משפטי. המגשר ו/או העורך דין המייצגים את הצדדים, לוחצים על לקוחותיהם לא להתגמש במו"מ. מסתבר שכל שהגישור נעשה נפוץ יותר כך הוא נעשה לגליסטי יותר. שימוש ע"י משפטנים המעורבים בתהליך גורם לעיוות הליך הגישור ומכניס אותו לתבנית משפטית. תמונה זו עגומה עוד יותר עבור מגשרים רציניים שיודעים שהם מסוגלים לגרום לצדדים לשנות את עמדתם ולהביאם לתוצאה רצויה לשני הצדדים. מקור הבעיה נעוץ בעובדה שבעלי המקצוע, מגשרים ועורכי דין אינם מצליחים להשתחרר מהדפוסים המוכרים של הכרעות לגליות ומנהלים את הליך הגישור בסכסוכי גירושין מתוך

¹⁹ עומר שפירא, פרדוקס הכח בגישור: עוצמה / חולשה ביחסי מגשר וצדדים לגישור, קריית המשפט ו 371-439 (תשס"ו).

²⁰ בג"צ 2232/03 פלוני נ' בית הדין הרבני האזורי ת"א יפו.

²¹ אלכסנדר יורופולסקי, המשפט העברי – הרשות המחוקקת, סיכום מאוחד של כרכים א, ב, ג, עמ' 88 מבוסס על ספרו של פרופ' מנחם אלון המשפט העברי (1998).

²² Dan Simon, Divorce Mediation: More Mainstream but Less Pure, Institute for the Study of Conflict Transformation January 2016. www.mediate.com/articles/SimonDbl20160104.cfm – פורסם גם באתר לשכת המגשרים ע"י עו"ד- גיורא אלוני

היבט משפטי גרידא. מגשרים אלה אינם שמים דגש על התמיכה בצדדים, על שיתוף הפעולה ביניהם, על עיצוב העתיד שלהם ושל ילדיהם, אלא על הצד הפורמלי בהכנת הסכם וחלוקת הרכוש ובכך הינם מחטיאים את מטרת הגישור. "המצב העגום ישתנה רק כאשר העוסקים בו יבינו, שמטרת הגישור לגירושין הינה בראש ובראשונה לטפל ברמת היחסים שבין בני הזוג ולא בהחלת הדין". בארץ הרוב המכריע של גישורים לגירושין מתנהל במשרדי עורכי דין וע"י עורכי דין, שכל מטרתם להגיע להסכם גירושין בזמן קצר, על בסיס מה שנקבע בחוק. הליך קל ויעיל, חוסך זמן וכסף אבל גישור אינו. הגישור, לכאורה, בגירושין הפך להיות טכני ולגאלי.

2.11. הגישור כ"ייצור כלאיים" משפטי ומשפחתי כאחד

בימי טרום "מהפיכת הגישור" התקיימה חלוקה ברורה בין נותני השירותים המשפטיים. תפקידי הגופים המעורבים בהליכי גירושין היו מוגדרים. תיקי גירושין טופלו במישורים שונים: המישור המשפחתי טופל ע"י עובדים סוציאליים ופסיכולוגים בנושא משמורת ילדים והסדרי ראייה. המישור המשפטי טופל ע"י שני גורמים שונים, מחד עורכי דין להם סמכות פורמלית, מאידך, מגשרים בהמלצת בית המשפט. מהפיכת הגישור תרמה לחדירה של האחד לתחומי של השני. העובדים הסוציאליים הפכו גם למגשרים ע"פ דין, בעקבות חוק להסדר התדיינות, עורכי הדין השלימו לימודי תעודה לגישור ובכך נפרצו המחסומים בין המישורים השונים²³ והפכו את הגישור ל"ייצור כלאיים". פרופ' אהרון ברק, התייחס לטענה שהליך הגישור עלול לפגוע בפרנסתם של עורכי הדין ואמר: "הניסיון בארצות שונות המלמד כי הליכי הגישור אינם פוגעים בפרנסתם של עורכי הדין. נהפוך הוא: הגישור יוצר מסלולים חדשים לפעילותם של עורכי הדין כמגשרים וכמייצגי צדדים בפני מגשרים"²⁴.

ריבוי מיישבי סכסוכים והשנויים בתפקידי העובד הסוציאלי²⁵, כאמור, נבעו, בין היתר, מזליגת התפקיד הגישורי (הלא רשמי) למקצועות שונים והשפעותיהם על התפקיד הקונבנציונלי של העובד הסוציאלי בעקבות חוק להסדר התדיינות.

בשני העשורים האחרונים הליך הגישור הפך להיות שכיח יותר ויותר בכל תחומי החיים וצבר תאוצה רבה. בתי המשפט מעודדים זאת, בין היתר, מסיבות ניהוליות. מסלולים חלופיים, לרבות גישור, מסייע בהקלה על העומס הרב בכמות התובענות המוגשות לבית המשפט. על אף האמור לעיל, המנדט לעסוק בגישור ביחידות הסיוע²⁶ קיבל מעמד במספר חוקים ותקנות בניגוד למעמדו של המגשר אשר קיבל ביטוי בסעי' 79 אך ללא תכלית. שני גופים, האחד סמכויותיו בחוק כפוף לבית המשפט, והאחר עצמאי, ללא סמכות פועל באופן פרטי, לעיתים, בהמלצת בית המשפט

²³ רינה בוגוש, רות הלפרין-קדרי, יעל רונן, מגדר וגישור בהליכי גירושין, המשפט ז', עמ' 351, תשס"ב.

²⁴ ביטאון המוסד הארצי לגישור של לשכת עורכי הדין, 3132 & pgID=179&catID=179, https://www.israelbar.org.il/article_inner.asp?catID=179&pgID=3132

²⁵ עומר שפירא, לעיל ה"ש 16

²⁶ סעי' 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995

סמינריון בנושא גישור

לכאורה, הגישור הינו "יצור כלאיים", נתון לשיקול דעתם של שירותי הסיוע, ירצו יציעו גישור חיצוני, אך זאת רק לאחר שכשלו בניסיונם לגשר בעצמם. בניגוד לקיים בעולם, בארץ אין הוראות חד משמעיות, חוקים אלה (סעי' 5 וסעי' 3(ג)(2) ועוד)²⁷ מחלישים ומרוקנים מתוכן את סעי' 79.

2.12. אחוזי הגירושין בישראל ובעולם המערבי

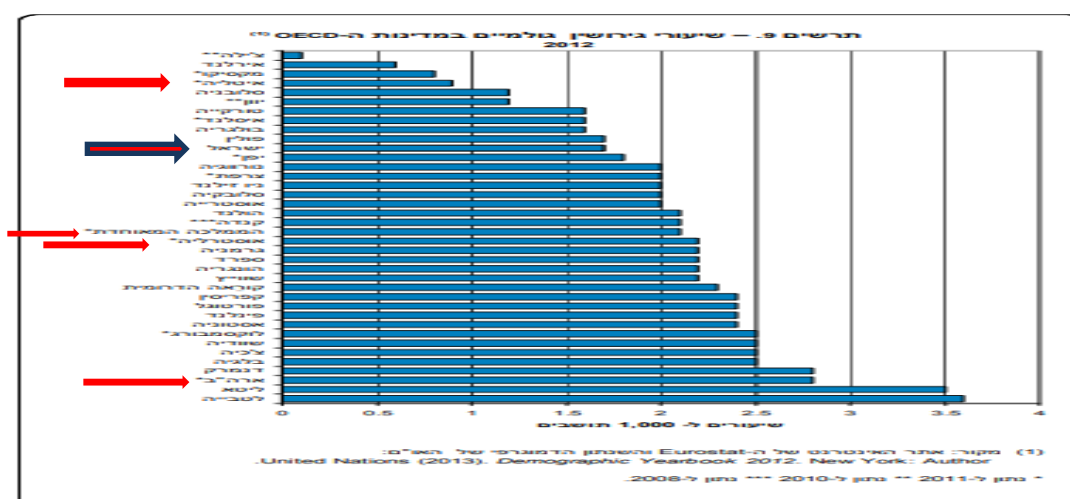
אחוז הגירושין באוכלוסיות שונות, בגילאים שונים, במדינות שונות בעולם המערבי עולה בהתמדה. בישראל ההערכה שנתוני הגירושין הם מעל 30% גירושין, חלק מן המדינות עברו את ה 50% והגדילה לוקסמבורג לעשות בהגיעה לאחוז גירושין מעל 65%. הגישור הוא הליך שקיים בתחומים רבים ואף הגיע למישור הפלילי בגישור בין העברייין לקורבן הפשע. בתחום המשפחה ההליך צבר תאוצה ותופס כיום מקום נכבד. אם לפני שני עשורים הנתונים היו כ 6% של סיום סכסוך משפחתי בהליכי גישור הרי כיום הנתונים הם בין 15% ל 50% בתלות באינטרס המקור ש"מספק" את הנתונים²⁸.

2.13. התפלגות גירושין בישראל ובמדינות הנסקרות

התפלגות גירושין במדינות הנסקרות בין השנים 2000-2017²⁹

	Crude divorce rates																	
	Divorces per 1000 people, 1960-2017																	
Country	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Australia	2.6	2.8	2.7	2.7	2.6	2.6	2.5	2.3	2.2	2.3	2.3	2.2	2.2	2.1	2.0	2.0	1.9	2.0
Israel	1.8	1.8	1.7	1.7	1.6	1.6	1.9	1.8	1.8	1.8	1.7	1.7	1.7	1.8	1.8	1.7	1.7	..
Italy	0.7	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	0.9	1.4	1.6	1.5
United Kingdom	2.6	2.7	2.7	2.8	2.8	2.6	2.4	2.3	2.2	2.0	2.1	2.1	2.0	2.0	1.9	1.7	1.8	..
United States	4.0	4.0	3.9	3.8	3.7	3.6	3.7	3.6	3.5	3.5	3.6	3.6	3.4	3.3	3.2	3.1	3.0	2.9

תרשים שיעורי גירושין במדינות OECD-2012³⁰

²⁷ סעי' 3(ג)(2), וסעי' 5 לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) תשע"ו-2016.
²⁸ https://en.wikipedia.org/wiki/Divorce_demography

²⁹ OECD (2012), Family database. Retrieved 20/2012/Dec -

http://www.oecd.org/els/soc/SF_3_1_Marriage_divorce_rates.xlsx

³⁰ תנועה טבעית: "נישואין וגירושין 2010 – 2012", לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פרסום 1631, ירושלים, אייר תשע"ו, מאי 2016

3. מחקר משווה

רעיון הגישור נולד בשנות ה-60 בארה"ב לשוב סכסוכים בקהילה ומרכזים רבים הוקמו בעולם ביניהם ישראל. מחד מרכזים אלה משרתים את הקהילה ומאידך פורסים את משנתם בתודעה ציבורית, החל מסכסוך בין שכנים וכלה בסכסוכים מורכבים. בארה"ב, קנדה, אוסטרליה, ניו זילנד ובאנגליה פועלים מרכזי גישור רבים שהפכו לחלק בלתי נפרד ממערך ניהול הסכסוכים ויישובם. בעולם קיימות גישות המייצגות תפישות אידאולוגיות כגון: **גישת א':** מרכזי גישור בקהילה כחלק משירות לאזרח שפונה אליהם ליישוב סכסוך. **גישת ב':** מרכזים הפועלים בשיתוף פעולה עם המערכת המשפטית המפנה למרכזים אלה מקרים לגישור. **גישת ג':** הגישור בקהילה כתנועה לשינוי חברתי, המייצגת צדק אזרחי ומהווה אלטרנטיבה למערכת המשפט. **הגישת בארץ:** הינה שילוב בין הגישות א' ו-ב', שילוב גישור בקהילה כמשלים את מערכת המשפט, זוהי גישת המובילה ליעול השירות לאזרח. עורכי דין רבים אמצו את הגישה המשלבת ומצדדים בהתמקצעות ומיסוד הגישור כמקצוע. הגישור בארץ, יחסית חדש, ב-1998 הוקם המרכז הארצי לגישור וליישוב סכסוכים, פועל בקרב קהילות חברתיות רבות ומבוסס על הניסיון המצטבר בעולם בשילוב מאפיינים ישראלים, כאמור, "הדנ"א היהודי הוא לחפש שלום"³¹.

3.1. ארה"ב

גישור בארה"ב³²: ארה"ב הייתה החלוצה הראשונה לגישור וממנה יצאו מודלים שונים בגישור. מודל פתרון הבעיות, המודל הטרינספורמטיבי והמודל הנרטיבי. החוק הפדרלי קובע מספר חוקים קוגנטיים וביניהם אחריות ההורים כלפי ילדיהם והחובה לזון אותם עד לבגרותם. החוק מאפשר גמישות וחופש בחירה לוותר על גירושין בבית המשפט ולהגיע בעצמם להסכם גירושין, באמצעות מגשר, הסכם אשר יקבל מעמד פורמאלי מבית המשפט המדינתי. במספר מדינות קיימים מרכזי גישור הפועלים בצמוד לבתי-המשפט ובהמלצת השופטים מקרה גירושין מופנים אליהם. במדינות מסוימות מחייבים את הצדדים לחיות בנפרד תקופה מוגדרת בטרם הגשת בקשה לגירושין. מעמדם של זוגות נישואים שחיים בנפרד, ע"פ חוק מדינתי, הינו סטטוס "פרודים", סטטוס בעל תוקף משפטי וחוקי לכל דבר ועניין. בית המשפט דורש כתנאי להליך גירושין מסמך הסדרי ראייה. הורה ששהה עם ילדיו, טרם המשבר, 40% מהזמן לא יאלצו אותו להפחית את זמן השהות עם הילדים רק בגלל רצונו של הצד השני. קיימת התייחסות למרחק מגורים פיזי בו ימצאו הילדים בין בני הזוג. הסדר הראייה אינו אמור לסתור את חוקי המדינה. היה וההורים לא הצליחו להגיע להסכם מגובש בית המשפט יפעיל סנקציה נגד ההורה שהתנגדותו עקרונית ולא עניינית. שילוב הנ"ל, בין המלצת השופט לגישור, הסכם הצדדים על הסדרי ראייה מראש והדרישה לחיוב להתגורר בנפרד כל אלה תורמים לתקופת רגיעה בין בני הזוג, תוך התחשבות בטובת הילדים. לאחר שתנאים אלה התקיימו, בתקופת רגיעה, ניתן לאשר את הגירושין. השילוב הנ"ל מוביל להצלחת הגישור. 90% ממקרי הגירושין מסתיימים בהסכמי גישור, מחוץ לכותלי בית המשפט. שירותי סיוע בארה"ב הם מדינתיים³³, כאשר הדרישה להליכי גישור לפני דיון משפטי, במטרה להגיע להסדרים במשמורת ילדים. במדינות מסיימות השירות ניתן בחינם. **המסקנה**, בהיבט הכספי, חיסכון שמוערך במיליארדי

³¹ אליקים רובינשטיין, כנס "דילמות וקשיים של המדינה כצד לגישור", 15.5.18, <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3738067,00.html>

³² נדב נישורי, לעיל ה"ש 19.

³³ kitzmann, parra & jobe-shields, 2012

דולרים למשלה המיסים וכמובן חיסכון עצום לבני הזוג עצמם. תשתית נכונה לגירושין בגישור, חוקים אשר קובעים דרישות מקדמיות מחייבים את בני הזוג להגיע להסכם בינם לבין עצמם בנושאים מהותיים כגון הסדרי ראייה. יש להניח שהמתדיינים יעדיפו ערוץ זה על פני מלחמות מיותרות בבתי המשפט. מסלול הגישור בארה"ב הינו מסלול מועדף על אף שאינו מסלול חובה ומכאן עוצמתו.

3.2. אנגליה

הגישור במשפט האנגלי השפיע על העולם המערבי ועל מדינות מתפתחות אשר הלכו בעקבותיו. ככלל באנגליה מערכת המשפט מספקת מידע ענייני לציבור ודוחפת אותו להימנע מדיונים בבית המשפט ולהגיע לגירושין בהסכמה. בתי המשפט ממליצים לבני הזוג להתחיל בהליכי גירושין בפגישה עם יועץ מהתחום הטיפולי לקבלת מידע בנוכחות שני בני הזוג. המידע ניתן במרכזי גישור הפועלים בשיתוף ובתיאום עם בתי המשפט לענייני משפחה. הדגש בפגישה הראשונה הינו מסלול הגישור והאופציות העומדות בפניהם. כאשר ניצבת בעיה, בפני בית המשפט הבריטי, בנוגע לאי הסכמה לגבי אחריות וזמני שהות של הילדים, בית המשפט נוטה לפסוק לטובת הילד בלבד כזכות יסוד שלא ניתנת לסטייה כמוגדר בחוקי הגירושין האנגלי. על כן, לא ניתן להגיש תביעת גירושין, בטרם נעשה ניסיון אמיתי וכן, לפתור את המחלוקת בהסכמה, בדרכי גישור בפרט כאשר ילדים מעורבים בגירושין. באנגליה כ-67% מגיעים להסכם מחוץ לכותלי בית המשפט (נתוני 2012). הצדדים הלא מרוצים, מהסדר הגישור, הינם עורכי הדין, שעושים רבות כדי לבטל את החובה להפניה לגישור כי הדבר כורת את הענף הפיננסי עליו הם יושבים. אבל נראה כי הממשל הבריטי הצליח להחדיר לתודעה הציבור את היתרונות העצומים בגישור, בפתרון מחלוקות בגירושין בצורה עצמאית מאשר דרך בתי המשפט.

שירותי סיוע : ב- 2001 הוקם באנגליה ובוולס, גוף ממשלתי, עצמאי, בשם Cafcass³⁴, שאינו שייך לבית המשפט או לשירותי הרווחה אך מספק ייעוץ לבתי המשפט ולבני המשפחה. מטרת ארגון "קפקס" הינה קידום שלום הילד ורווחתו. השירות מספק ייעוץ ותמיכה, בין השאר, בנושאים משמורת, אימוץ, הוצאת ילדים מביתם ועוד. השירות ניתן ע"י עובדים סוציאליים המועסקים בו. זוגות בסכסוך, מופנים לגישור ע"י בית המשפט לאחר השימוע ראשון. גם בוולס מתקיימת פגישת מהו"ת לאחר שהזוג מתבקש ע"י ב"מ לשקול גישור. פגישת מהו"ת והערכה לגישור ע"י MIAM מניבות הצלחה רבה³⁵ :

"People often ask whether family mediation works, and so the FMC conducted a survey to find out. Survey results just published show that this is a highly successful way of helping couples resolve disputes, with mediation successful in over 70% of cases"³⁶.

בית המשפט מכסה את העלויות של שני הצדדים כאשר צד אחד זכאי. הגישור ניתן חינם במטרה להגיע להסכם הוגן. הליך הגישור הינו מנדטורי ותביעה היא המוצא האחרון. בית המשפט הרחיב את ההלכה המחייבת גישור, דיון ידידותי בקשר לסכסוך, הלכה זו בת אכיפה וזאת בטרם ננקטו הליכים משפטיים. המגשרים האנגלים הם בדרך כלל עורכי דין ואלה שומרי הסף של הגישור. המודל המיושם על ידם הינו הגישה המעריכה (evaluative) - מגשר פעיל ומעריך והוא, העו"ד המגשר, מליצו של הליך גישור.

³⁴ Cafcass.gov.uk - The Children and Family Court Advisory and Support Service (Cafcass) - England-Family Mediation

³⁵ MIAM - Mediation Information & Assessment Meeting - England and Wales

³⁶ FMC - Family Mediation Council - familymediationcouncil.org.uk/2020/01/20/survey-shows-mediation-is-successful-in-over-70-of-cases.

3.3. איטליה

אם בכל המדינות הרציונל להתנגדות עורכי-הדין, במידה כזו או אחרת, להליך הגישור מובן, כיוון שהליך זה, פולש לתוך תחום פרנסתם, בעצם המגשרים מצמצמים את מרחב המחיה של עורכי הדין ע"י הסכמות באמצעות גישור, הרי שבאיטליה הגדילו עורכי הדין לעשות ופתחו בשביתה ואפילו סנקציות על מנת לטרפד את הליך הגישור בכללותו. איטליה נחשבת כמובילה בנושא גישור ולא דווקא מטעמים של שיקולי קידמה וטובת הילד, אלא דווקא משיקולים דתיים היסטוריים (נישואים קתוליים). באיטליה יש חובה להליך גישור טרום ערכאות, החוק האיטלקי, בהליכי גירושין, קובע שלא ניתן להגיש כתבי טענות לבית המשפט לפני שנעשה ניסיון לפנות לגישור שנמשך לכל הפחות 4 חודשים. תפיסת העולם האיטלקית גורסת שיש להימנע בכל דרך מפנייה לערכאות. האיטלקים מצאו דרך ייחודית להטמיע בקרב הציבור את המודעות בהליכי גישור טרום משפט, בעצם, אילצו את עורכי הדין להפנות את לקוחותיהם לגישור. עורכי דין הפכו להיות שגרירים כפויים של הגישור וכל סטייה או התעלמות של עורך דין בהנחיות אלה ללקוחות, בהנחיה לאפשרות גישור, יתקלו בשופט זועם, שיפנה בעצמו את הצדדים לגישור. באיטליה, כמו בארצות הברית, במידה ואחד מהצדדים אינו מעוניין בגישור מטעמים עקרוניים ולא עניינים הדבר ישמש נגדו בעת הדיון בערכאות. עוצמת התנגדותם של עורכי הדין האיטלקיים להליך גישור הביאה את עורכי הדין למצב בו איימו בשביתה כדי לבטל חוק זה. למרות התנגדותם של עו"ד, מדינות רבות מנסות לשחזר את ההצלחה של איטליה בנושא הגישור. הליכי הגישור זומן ההמתנה באיטליה - 4 חודשים. בניגוד למצב בישראל הגישור באיטליה נעשה על ידי מגשרים שהוסמכו על ידי משרד המשפטים ועומדים בסטנדרטים ברורים. באיטליה יש חובה להתייצב לגישור, אדם שלא התייצב לגישור צפוי לקנס, על פי שיקולי בית המשפט.

3.4. אוסטרליה

הגישור באוסטרליה, אינו חובה ואין מניעה לפנייה לערכאה משפטית. הליכי גירושין מאופיינים בהתדיינות משפטית ארוכה ויקרה מאד. מאידך, קיימת המלצה של הרשויות הרלוונטיות להליכי גישור טרום התדיינות בבית המשפט לענייני משפחה. ע"מ לעודד שימוש במסלול גישור המחוקק האוסטרלי מצא פתרון יצירתי המסייע במקרים של סכסוך ואי הסכמה, קבע כללים ברורים; המותר והאסור בהליכי גירושין. כללים אלה קבלו ביטוי במתווים להסדרי ראייה אותם הכינה ועדה מקצועית לשימוש הציבור. מתווים אלה מצויים בבית המשפט ובאתר ייעודי של הרשויות המוסמכות. הורים בהליכי גירושין, אשר נקלעים למצב של אי הסכמה, יוכלו לבחור בהסכמה מתווה מבין המתווים המוצעים כך שיתאים לבני הזוג. בצורה זו משכנע המחוקק את השימוש במסלול גישור מחד, ומאידך נמנע העימות עם עורכי הדין המתנגדים לגישור חובה. שירותי הגישור ניתנים חינם והם קצרי טווח ומתמקדים בבחינת המחלוקות במערכת הזוגית או ההורית, לצורך גיבוש הסכם הוגן. במצבים אלה, הגישור הינו הליך מנדטורי ותביעה הינה המוצא האחרון.

שירותי סיוע, באוסטרליה, ממוקמים מחוץ לבתי משפט לענייני משפחה, תפקידם להתמקד בתיקי משמורת והסדרי ראייה. המשפחות מופנות לשירותי הסיוע לפני הדיון המשפטי. ב-2006, במסגרת רפורמה בנושא הורחבו סמכויותיהם ואלה כוללים פתרון מחלוקות באמצעות פישור וגישור, ייעוץ לבתי משפט ומתן דוחות והמלצות לשופטים לגבי שירותים למשפחות בקהילה³⁷. באוסטרליה, כמו בישראל, אין חיוב לגישור לפני הגישה לערכאות וגם שם ההליך המשפטי מאופיין בעלות משפטית יקרה כאשר עורכי הדין הם הנשכרים מהעניין (משרדים

³⁷ www.familyrelationships.gov.au/services/frc/pages/default.aspx

מסוימים מחייבים את הלקוח אפילו על זמן קריאת מייל שנתקבל מהלקוח). בניגוד לנ"ל - בארץ אין כללים המחייבים את בני הזוג ובעצם זו מלחמת הכל בכל. באוסטרליה ניתן להגיע להסכמות על חלק מן הנושאים, בהתאם למתווה שנבחר ע"י בני הזוג, ואם יש נושא מסוים שלא בא על פתרונו אזי רק אותו מביאים בפני בית המשפט. לעומת זאת, בישראל אם יש מחלוקת נקודתית בין הצדדים יכול הדבר להוביל להתדיינות משפטית על כל הנושאים כולל אלה שסוכמו בין הצדדים. גם באוסטרליה טובת הילד היא בראש ובראשונה, הדבר שעומד לעיני הממסד ולכן בית המשפט לא יאפשר לא להורים ולא לעורכי דין לפעול בניגוד לטובת הילד בהליך הגישור. שירותי הסיוע³⁸ עוסקים בתיקי משמורת והסדרי ראייה, ואלה נמצאים מחוץ לבית המשפט.

4. חוק המהו"ת

4.1. רקע

יחידות הסיוע הוקמו בעקבות חוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה, לפיו חויבו זוגות בהליך גירושין להגיש "בקשה ליישוב סכסוך" ליחידות הסיוע. יחידות אלה, פועלות בבתי הדין ובבית המשפט לענייני משפחה, צוות העובדים מורכב מעובדים סוציאליים, פסיכולוגים, רופאים, מומחים נוספים לסיוע במקרים מורכבים בהם מעורבים ילדים. בנוסף גם עורכי דין המייעצים לצוות. היחידה כפופה לבית המשפט ומטרתה להעניק לצדדים מידע על האפשרויות הקיימות ביישוב סכסוך. החוק להסדר התדיינות העניק סמכות וכוח ליחידות הסיוע לכפות על הזוג ארבעה מפגשי מהו"ת³⁹. מטרת מפגשים אלה להביא את הצדדים להסכמה בענייני הסדרי ראייה ודמי מזונות לרבות מזונות זמניים. צוות היחידה מסייע בגיבוש הסכם בנושאים אלה תוך 45 יום. במפגש הרביעי על הצדדים לקבל החלטה, ע"פ המלצתם, לגשת לגישור פרטי או לסיים את ההליך הפרידה בבית המשפט. על הזוג להחליט על המסלול הנבחר תוך 10 ימים. בתום תקופה זו, רשאי הצד שהגיש את הבקשה לגירושין להחליט על המשך ההליך בבית המשפט או לבית הדין. לחלופין היה והזוג הגיע להסדר, ערכאה שיפוטית תיתן תוקף פסק דין להסדר. התהליך ביחידות הסיוע אמור להימשך כ- 75 יום, משמעות הדבר, עיכוב בהגשת תביעות לבית המשפט בתקופה זו.

לפני החיוב בפגישות מהות המדינה לא חייבה את הצדדים בהליך מקדים כלשהו, כמעט כל המשפחות שפנו לערכאות התחילו בכתב תביעה או לחילופין כתב הגנה למענה לכתב התביעה שהוגש נגדם. במקרים מועטים כ- 6% הגישו בקשה ליישוב סכסוך ע"מ לנסות לפתור בדרכי שלום. למעשה חוק המהו"ת הוא כעין הרחבה של מה שהיה לפני כן. בפועל מדינת ישראל אינה מחייבת הליך גישור לפני הליך משפטי ומפגשי מהו"ת אינם הליך גישור.

³⁸ Family dispute Resolution Providers - Familyrelationships.gov.au.

³⁹ מהו"ת - מידע, היכרות ותיאום - חוק הסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) – התשע"ד 2014, סע 3(ב), סע 3(ד)(ה).

4.2. עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית

האם החיוב למפגשי המהוו"ת יוצר קונפליקט חוקתי? ד"ר אלעד פינקלשטיין⁴⁰ הצביע על קיומה של בעיה חוקתית בהליך הגישור במאמרו 'עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית'. המלומד, מעלה את השאלה האם המלצות ועדת רובינשטיין בפגישות המהוו"ת לא יחייבו בפועל גם התחלה של הליך גישור. לדברי המלומד, 'קיים חשש שחיוב הצדדים להשתתף בישיבת המהוו"ת יהפוך להחלת הליך גישור חובה...הדואליות הנורמטיבית המאפיינת את הליך הגישור והסינתזה שבין שתי מערכות הדין החלות עליו – קרי: דיני החוזים בצד ההקשר הדיוני – מובילות לכך שיישום המלצת ועדת רובינשטיין⁴¹ במתכונתן הנוכחית עלול לפגוע באורח לא-מידתי בזכות הגישה לערכאות'.

עצם החובה לפגישות המהוו"ת יכולה להקשיח את ההליך והצדדים יוכלו לפרוש מן המשא ומתן. משמע שזה הנימוק העיקרי עליו התבססה ועדת רובינשטיין. אין בהמלצות לפגישת מהוו"ת החלת משטר משפטי של גישור חובה שיכול לפגוע באופן לא מידתי בזכות הגישה לערכאות. ד"ר פינקלשטיין מציע לשנות את התוכן המוצע של ישיבת המהוו"ת "להפחית את מספר העניינים האמורים להתברר בה, ולמעשה לייחדה להיכרות של הצדדים עם הליך הגישור בלבד, מבלי להיכנס לפרטיו של הסכסוך הקונקרטי. בדרך זו תישמר הפרדה ברורה בין ישיבת המהוו"ת ובין תחילתו של הליך הגישור. ימותנו השפעותיו של עקרון תום הלב במשא ומתן לכריתת חוזה ותימנע הפגיעה הלא-מידתית בזכות הגישה לערכאות⁴²".

החיוב ליצירת הקונפליקט קיים, מחד חופש חוזים, האוטונומיה לבחירת מסלול גישור, מאידך החיוב הפורמלי במפגשי מהוו"ת. יש לציין שהמאמר נכתב שנתיים לאחר המלצת דוח ועדת רובינשטיין (ב-2008). בפועל, חוק להסדר התדיינות, נתן לגיטימציה למפגשי מהוו"ת שהם חובה, החשש אכן היה ריאלי ולא מעט זוגות פרשו בשלבים הראשונים של מפגשי המהוו"ת. בפועל, הצדדים יכולים לפרוש בכל שלב במפגשים אלה, כל צד יכול להודיע על אי רצונו להמשיך בפגישות ולחתום על טופס המצהיר על פטור מההליך כך שאין חשש לשאלה החוקתית.

4.3. היערכות לקראת חוק להסדר התדיינות

חוק המהות התקבל כהוראת שעה באוגוסט 2014 ונכנס לתוקף ביולי 2016 לתקופה של שלוש שנים. מטרת המחוקק הייתה לסייע לבני הזוג ליישב את הסכסוך המשפחתי בדרכי שלום, פועל יוצא צמצום הצורך בפנייה לערכאות, וטיפול בצורה משולבת של גישה טיפולית ומשפטית. (בזמן כתיבת מסמך זה ב-2020 הוראת השעה הפכה לחוק).

החל מיולי 2016, כניסת חוק להסדר התדיינות נפתחו 4086 תיקי הסדר התדיינות בסיוע משפטי. במהלך 2017 נפתחו 10,860 תיקי הסדר התדיינות מתוך 30,919 תיקים בנושאי המעמד האישי. עד סוף 2017 תיקי הסדר התדיינות היו בשיעור של 35% מכלל תיקי המעמד האישי בסיוע המשפטי. נקבעה מדיניות לפיה תיקי הסדר התדיינות יסווגו כתיקים בדחיפות גבוהה ובכך קצרו זמני המתנה לטיפול בסיוע המשפטי. תחילת התהליך בהגשת

⁴⁰ אלעד פינקלשטיין, עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית, תקרית המשפט ח (תשס"ט-2008), 403-428.

⁴¹ ועדת רובינשטיין, דוח הוועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי משפט, תמוז תשס"ו – יולי 2006.

⁴² אלעד פינקלשטיין, לעיל ה"ש 40.

בקשה להסדר התדיינות וכניסה להליכי גישור במסגרת יחידות הסיוע של בתי משפט. במסגרת שינויים אלה, נקבע תשלום שכ"ט גלובלי לשירותי עו"ד, למקרים בהם הצדדים החליטו, בשלב זה, בייצוג עו"ד. בעקרון, הצדדים אינם חייבים בייצוג עו"ד, למעט במקרים בהם הליך הגישור לא צלח, אזי פונים הצדדים לערכאה המשפטית⁴³.

4.4. גישור ביחידות הסיוע

יחידות הסיוע קבלו מנדט לגישור במסגרת תפקידן וזאת ניתן למצא גם בפרסומים לציבור ובאתרים השונים כמצוטט: "את שירותי הגישור ביחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה נותנים בדרך-כלל עובד סוציאלי ועורך דין המסייעים לצדדים להגיע להסכמות במכלול הסוגיות הנתונות במחלוקת. לאחר השגת הסכם, שופט בית המשפט לענייני משפחה נותן לו תוקף משפטי"⁴⁴.

כאמור, גורמים שאינם מוסמכים לגישור עוסקים בגישור, מחד המטרה הייתה לאפשר גישור א-פורמאלי, ע"י גורם שאינו עו"ד ואינו מייצג צד כל שהוא. מאידך, בפועל התפקיד מבוצע ע"י עובד סוציאלי שלצידו עו"ד. הפניית הזוג ליחידת הסיוע הינה בהחלטה שיפוטית ולא ביוזמת הצדדים לסכסוך וזאת באמצעות "בקשה ליישוב סכסוך". בית המשפט מפנה משפחות ליחידות סיוע לצורך הערכה, פישור וגישור וכן להתערבות טיפולית קצרת מועד באמצעות מפגשי מהו"ת. במהלך 2002 הוקמה ועדת היגוי, במסגרת יחידות הסיוע, אשר מטרתה הייתה לפתח מודל ייחודי לעבודת גישור ביחידות הסיוע⁴⁵.

4.5. פגישות מהו"ת - ההליך ויישום

חוק המהו"ת קבע שאין לאפשר גישה לערכאות בטרם השתתפו הצדדים במספר פגישות מהו"ת ביחידות הסיוע שליד בתי המשפט. ביחידות אלה אמור צוות יחידות הסיוע, לאחר ההיכרות עם בני הזוג, להציג בפניהם אלטרנטיבות ליישוב הסכסוך כתחליף לגישה לערכאות. במקום הגשת כתבי טענות, מתחילים הצדדים בהגשת בקשה ליישוב סכסוך. יחידות הסיוע מזמנות את הצדדים למפגש מהו"ת ראשון, (אמורות לקיים עד ארבעה מפגשים עם הצדדים). בין יתר המטרות, להעביר לצדדים מידע ודרכים נוספות ליישוב הסכסוך, לערוך היכרות ראשונית עם הצדדים ועם בעיות המשפחה והקונפליקט שבהליך הגירושין. למעשה, רק לאחר ארבעה מפגשי מהו"ת הצדדים יכולים להחליט על אחת האפשרויות: (1) הסדר שהגיעו אליו במעמד מפגשי מהו"ת. (2) המשך מפגשים (בתשלום). (3) יישוב סכסוך ע"י מגשר פרטי. (4) פנייה לערכאות. החוק קובע שכל פגישות המהו"ת צריכות להתבצע תוך ארבעים וחמישה יום (45) מיום הגשת הבקשה (אפשרות להארכה בשבועיים). בכל מקרה, בפגישת המהו"ת האחרונה הצדדים יודיעו על החלטתם.

4.6. גישור חובה – הצלחה או כישלון

פגישות המהו"ת לא צלחו בלשון המעטה, הנתונים מצביעים על תמונה שונה לחלוטין⁴⁶, לעומת הנתונים המעודדים המוצגים במחקר הארצי⁴⁷ שבחן את הצלחת הגישור כתוצאה מהחוק המחייב את הצדדים להליך מהו"ת טרום גישה לערכאות.

⁴³ הסיוע המשפטי, דו"ח סיכום פעילות לשנים 2016 – 2017, משרד המשפטים, עמ' 63.

⁴⁴ דורית אלדר וייעל הרמל, תמיד הורים, מידע להורים בהליכי פרידה וגירושין, יחס-יחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.

⁴⁵ ענת ענבר, חיה נבו, סוזן להמן, יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה – עשור לפעילותן מאת משפחה במשפט ב התשס"ט.

⁴⁶ פנינה ברנס, לעיל ה"ש 6

⁴⁷ טלי באייר-טופילסקי, לעיל ה"ש 7

ע"פ בקשה יזומה התקבלו הנתונים להלן בנוסף לפרסומם⁴⁸. מספר הבקשות ליישוב סכסוך אשר הופנו ליחידות

הסיוע מבתי משפט לענייני משפחה ובתי הדין הדתיים בין

התאריכים 17.7.16 ל-22.3.17 היה 17,335 בקשות אשר

התפלגותן*:

15% - הסכסוך הסתיים במסגרת פגישות מהו"ת

18% - החליטו ליישב את הסכסוך מחוץ לכותלי בית המשפט

54% - לא הגיעו להסכמה על הדרך ליישוב הסכסוך

12% - לא החזירו ליחידת הסיוע תגובה

במסגרת התארגנות הקמת יחידות הסיוע, בוצע המחקר

הערכה ארצי⁴⁹ ב-2015, מחקר ברמה מקיפה אשר מטרתו הייתה להעריך את תוצאות התערבות יחידות הסיוע

בעניינים של זוגות בהליך גירושין והכוונתם לפגישות מהו"ת כפי שנקבע בחוק להסדרי התדיינות.

המחקר בדק, בין השאר, יציבות ההסכמות שהושגו וכן שביעות רצון המטופלים מהשירות.

אוכלוסיית המחקר מנתה 3980 מטופלים מתוכם 1950 משפחות שהופנו ליחידות סיוע בין חודש נובמבר 2012 עד יולי 2013.

כ- 74% מההתערבויות של יחידות הסיוע בסכסוכי בני הזוג היו בגין משמורת, הסדרי ראייה או מזונות ילדים.

כ- 87% מהמטופלים דיווחו שההתערבות ארכה 3 מפגשים.

48% מהמטופלים דיווחו על הסדר מוסכם ביחידות הסיוע (התוצאות הסופיות - נתוני 2012-2013). רוב ההסכמות

הושגו בנושא משמורת/הסדרי ראייה או מזונות.

המחקר הראה מגמה חיובית של הליך הגישור בקרב צעירים בעלי השכלה בינונית, וכן מוטיבציה גבוהה לטיפול

גישורי ביחידות הסיוע.

נתוני המחקר הארצי התייחסו לשנים 2012-2013 לפיהם 48% מהמטופלים דיווחו על הסדר מוסכם לעומת נתוני

2016 שרק 15% מהמקרים הסתיימו במסגרת המהו"ת. נתונים אלה הם מתקופת טרום חוק להסדר התדיינות.

בוצע ניסיון במהלך הכנת מסמך זה לקבל מידע עדכני, מתחילתו של החוק כהוראת שעה (2016-2020) אך ללא

הצלחה.

נתון שמתקבל מבתי הדין הרבניים: בשנת 2019 התגרשו בבתי הדין הרבניים 11,465 זוגות לעומת 11,127 ב-2018,

מגמת עלייה אחוזי הגירושין ממשיכה ויש עליה של 3% משנה קודם. ב-2019 57% מתיקי הגירושין החלו

בהסכמה הדדית ורק 42% מהגירושין החלו בסכסוך. מנהל בתי הדין הרבניים הדיין הרב דוד מלכא אמר כי "יש

לראות נתון זה בחיוב שכן הוא עשוי ללמד על כך שבני זוג למדו להעדיף הליך בהסכמה על פני ניהול תביעות"⁵⁰.

נתון זה מעניין בפני עצמו ויש לבחון לעומק את מידת הצלחת הגישור בבתי דין רבניים לעומת בתי המשפט לענייני

משפחה (בחינה זו אינה מטופלת במסמך זה).

⁴⁸פנינה ברנס, לעיל ה"ש 6 בנוסף פרסום בכתבה "האם גישור חובה באמת פותר סכסוכי גירושין? נתונים נחשפים" The Marker 10.5.17- <https://www.themarker.com/law/1.4084273>

*במסמך שהתקבל מסי הבקשות 17,335 לעומת הפרסום בדה מרקר 17,334

⁴⁹ טלי באייר-טופילסקי, לעיל ה"ש 7

⁵⁰ "לא תאמינו כמה זוגות התגרשו בשנת 2019", חדשות כיפה, 12.7.2020, kipa.co.il

האם גישור חובה באמת פותר סכסוכי גירושין? נתונים נחשפים⁵¹

ע"פ נתונים אלה, החוק השנוי במחלוקת, שתוקפו היה לשלוש שנים בלבד, הביא עשרות עורכי דין, מתחום דיני המשפחה, להגיש עתירה לבג"ץ. בין השאר, ביקשו עורכי הדין בעתירה לפסול את החוק ולהביא לתיקונו. כך שהליך הגישור יתבצע רק אם הצדדים מעוניינים בו ולא באופן כפוי. עורכי דין מכובדים טענו כי מדובר בחוק הפוגע בזכויות היסוד של הגישה לערכאות. ההרכב שדן בעתירה, כלל את השופטים אליקים רובינשטיין, ניל הנדל ומני מזוז והם נתנו פסק דין שלפיו העותרים קיבלו את הצעת השופטים למשוך את עתירתם בלי שייפגעו זכויותיהם להגישה שוב. במקביל, נקבעו לוחות זמנים להליך בדיקת החוק להסדר התדיינות (הוראת שעה).

ע"פ הנתונים גישור בכפייה, באמצעות יחידות הסיוע, אינו הפתרון ומהווה עיכוב מיותר אשר מעמיק את המתח ועוגמת הנפש של הצדדים מהגופים האחראים למתן פתרון יעיל. תיקי הגירושין הופנו ע"י בית המשפט ליחידות הסיוע אשר מתקשות לעמוד בעומס שהיה מנת חלקם של בתי המשפט. על כן, הנטייה ביחידות הסיוע, במצב זה, לסגור תיקים בקלות ולהחזירם לבית המשפט, להמשך הליך או לכוון את הצדדים לגישור פרטי. אם כך, "מה הועילו חכמים בתקנתם". כאמור ועדת החוקה אישרה את החוק להתדיינות בסכסוכי משפחה כהסדר קבע ב – 24.8.20. לצורך הכנת מסמך זה, בוצע ניסיון לקבל מידע ונתונים סטטיסטיים עדכניים יותר, נתוני פעילות יחידות הסיוע בתקופת חוק להסדר התדיינות (הוראת שעה), בין השנים 2016-2020, אך ללא הצלחה. לכאורה, העדר מידע עדכני אינו מצביע על הצלחת בנושא גישור וזאת בנוסף לביקורות על הליך פגישות מהו"ת ביחידות הסיוע. גישור כפוי ללא ייצוג מציב את הצד החלש, בדרך כלל האישה, בעמדת נחיתות.

4.7. הסיבות להצלחה מועטה בגישור טרום משפט

הסיבות לכישלון⁵²: (1) פערים גדולים בעמדות הפתיחה של הצדדים. (2) הערכה מוגזמת של הצדדים לגבי מה ש"מגיע" להם. (3) שונות באופי הצדדים, בגישתם לגבי תוצאות הערכאה המשפטית כאשר חלקם לוקחים סיכון ומעבירים את המושכות לידי מערכת המשפט, חלקם רוצים להישאר בשליטה ולהתפשר וחלק קטן יתמיד במאבק למרות עלויות המשפט שהינן תמיד גבוהות יותר (בד"כ משפחות בשכבה סוציו אקונומית גבוהה) אלא אם הפער לדעת אחד הצדדים מצדיק את הסיכון בהעברת המושכות לשופט. חוסר רצון להתמודד מול מערכת (משפט) נוקשה וסדורה לעומת גישור המתקבל כיותר אנושי ואינטימי (בד"כ הגישה של הנשים היא עדיפות לגישור מול גישת הגברים המעדיפים אווירת משפט, בה כמעט ולא ניתנת במה לרגשות) תורם להצלחה מאשר לכישלון.

4.8. הגורמים לפערים בהצלחת הגישור בישראל ביחס לעולם

הגורמים לפערים בהצלחת הגישור, בין ישראל למדינות מובילות, מקורם ברגולציה גישורית, חקיקה ותמיכה מוצהרת של בתי המשפט בגישור כפי שהדבר קרה במדינות אשר אחוז הצלחתן בגישור גבוה. בחלק מהמדינות הגישור הוא מנדטורי (איטליה / ניו זילנד) ובחלקן הגישור הינו רשות, כמו בישראל, אך במדינות אלה הרשות הינה "רשות מוכוונת גישור" והצד המתנגד לגישור ברמה העקרונית ולא ברמה העניינית, צפוי לסנקציות אשר ביטויים בהכרעה המשפטית. בניגוד למצב בישראל, הגישור באיטליה נעשה ע"י מגשרים שהוסמכו ע"י משרד המשפטים ועומדים בסטנדרטים ברורים. במרבית המדינות הגישור הינו רשות אך מוסדר (ארה"ב, אוסטרליה) הכולל הנחיות ברורות. בישראל אין הדבר כך, עולם הגישור פרוץ, לא מעט חריגים בתקנות מגשרים⁵³ המאפשרים, כמעט, לכל

⁵¹ האם גישור חובה באמת פותר סכסוכי גירושין? נתונים נחשפים-10.5.17 The Marker
<https://www.themarker.com/law/1.4084273>

⁵² Robert Harris Mnookin, *Beyond Winning: Negotiating to Create Value in Deals and Disputes*.

אחד שרוצה לעסוק בגישור. המדינה לא נערכה כראות בטיפול הפונים לסיוע במפגשי המהוו"ת ורוב אנשי יחידות הסיוע באו מהתחום הסוציאלי ללא כל הכשרה בגישור.

לעתים יש לראות בתהליך הגישור הישג מבורך בפני עצמו, בפרט בגירושין; מערכת הקשרים והיחסים בין בני הזוג אינה מסתיימת באקט הגירושין יש עדיין את ילדי בני הזוג בתהליך והגישור מסייע רבות בהורדת מתחים בסכסוך. כאמור, הסיבות המרכזיות והעיקריות ל"כשלון הגישור" בגירושין מקורן בחקיקה; בסעיף 79' לחוק בתי המשפט ובסעיף 3(ג)(2) לחוק הסדרי התדיינות⁵⁴. המחוקק מלכתחילה קבע מסלול גישור ריק מתוכן, לא רק שהוא מסלול רשות, שלא מחייב את הצדדים לגישור, ללא סמכות וללא אחריות תפקידו של מגשר נותר כ"מתווך".

זווית מעניינת אחרת הינה של המגשרת ננסי ב. שוגר⁵⁵ ממרילנד אשר חקרה את סוגיית אי הצלחת הגישור בעקבות גישור לא מוצלח שניהלה, לאחר מיצוי אופציות לפתרון הסתיים הליך הגישור ללא הסדר. מסקנתה הייתה שאין למדוד גישור בהצלחה או כישלון בהשגת הסדר, אלא באיזו מידה היה בהליך משום תרומה לצדדים. היתרונות המנויים במאמר זה:

- ✓ עצם הסכמת הצדדים לזנוח את עמדותיהם ולבטא את האינטרסים שלהם במו"מ, באווירה של כבוד הדדי והכרה בצרכים של הצד השני.
- ✓ הצדדים היו קשובים זה לזה, לבעיות ולמצוקות וזאת במקום ההתלהמות והפגיעות ההדדיות שקדמו לגישור.
- ✓ הצדדים יצאו מחדר הגישור עם תחושה עמוקה וברורה שיש אלטרנטיבות טובות ורעות בשיקולי צעדיהם. אומנם הצדדים לא השתכנעו אך לפחות יצאו מושכלים לגבי הציפיות הריאליות.

הגישור בשנות ה-80 היה קיים במדינות רבות אשר הקדימו את ישראל במיסוד הליכי הגישור. על פניו, בארץ הגישור נוצר מכורח המציאות, בעקבות עומסים בבתי המשפט. הפתרון לטיפול בתיקי משפחה בתקופה זו ארך שנים ולכן ההמלצה הייתה לגישור. משמע, המטרה הייתה לייעל את הליכי הטיפול בתיקים ולא דווקא לסיע לזוג בהגעה להסכמות בתהליך הגירושין. בחלוף הזמן, חל שיפור ניכר במשך זמן הטיפול. חוק להסדרי התדיינות, סעי' 3(ג)(2) כרסם בסעיף 79ג, העניק סמכויות נוספות ליחידות סיוע, הרחיב את עיסוקיהם גם לגישור, ליישוב סכסוך בין בני זוג, באמצעות מפגשי מהוו"ת. בפועל עדיין אחוזי ההצלחה נמוכים. בתהליך הקיים, כל הצדדים מפסידים. תקנות המגשרים⁵⁶ שהותקן לאחרונה (2017) אף הוא לא "פרגן" למגשרים.

4.9. השינויים הנדרשים להצלחת הגישור בישראל

הפקת לקחים מגישור בדיני עבודה: להלן תיאור אירוע שהתקיים לפני כשנה בבית המשפט המחוזי בב"ש, הסכסוך נבע בגין שכר ותנאים, בין עובדת לבין מעסיקה שני הצדדים לא היו מיוצגים ע"י עו"ד. (העובדת הגיעה עם בן זוגה

⁵³ תקנות 3-6 לתקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), תשע"ח-2017

⁵⁴ תקנות להסדר התדיינות, לעיל ה"ש 11.

⁵⁵ Nancy Shuger, This Mediation Failed. Or, Did It? November 2018 -www.mediate.com

פורסם ע"י המגשר גיורא אלוני, לשכת המגשרים, 15.12.18

⁵⁶ תקנות מגשרים, לעיל ה"ש 52

ואילו המעסיקה הגיעה עם כותבת מסמך זה⁵⁷. בזימון שהתקבל לבית המשפט, לא נאמר שהדיון יתקיים עם מגשר (בניגוד לגירושין בית המשפט לא נדרש לאישור הצדדים). ביום המשפט התקבלו הצדדים ע"י מגשר (מתנדב) אשר הציג את עצמו בקצרה והעביר את "הפיקוד" לצדדים. כעבור מספר דקות בהם "התלהטו הרוחות", ואז המגשר נכנע והחליט שהוא מעביר את התיק למשפט. הכותבת קבלה אישור מהמגשר לנסות "להציל את המצב" וניהלה את הדיון ע"פ כללי הגישור, לאחר מיפוי אינטרסים של כל צד, סוכמה פשרה לשביעות רצון הצדדים. נכתבה טיוטת הסכם, ונמסרה לשופט במקום, השופט אימת את הכתוב עם הצדדים, ההסכם הודפס, נחתם ונמסר לצדדים (הליך של שעה וחצי).

המסקנה – הכשרה מתאימה למגשר. הצלחת הגישור תלויה במגשר, בידע האישי והמקצועי שלו בנושא שלפניו. ברמה העקרונית, אין מניעה להחיל דיון ראשוני עם מגשר בענייני גירושין, כמתואר לעיל בענייני עובד/מעביד. מפגש ראשוני, במסגרת מפגשי מהו"ת, עם מגשר ויחידות הסיוע יטפלו בנושאי רווחה כפי שהיה לפני חוק להסדר התדיינות.

הצלחת מפגשי מהות מותנית בשינוי מתודולוגיות עבודה ובשיתוף פעולה עם מגשר. בצורה זו יחידות הסיוע יוכלו להתמקד ביישום המומחיות שלהם ובמקביל המגשר יפעל ע"פ מומחיותו. שינוי התפיסה יתרום להצלחת הגורמים המעורבים ויחסוך את עוגמת הנפש לצדדים, שלעיתים קרובות, הזוג חוזר לנקודת המוצא לאחר סיום מפגשי המהו"ת. הגישור מושפע מדואליות נורמטיבית וממס' רב של נורמות⁵⁸ "תפסת מרובה – לא תפסת", הבלבול הקיים בין התחומים השונים והזליגה ביניהם. ההצלחה תלויה, בין היתר, בהגדרת תפקיד המגשר כמקצוע, תיחום מוגדר ונהלים ברורים ורגולציה מתאימה. ניתן להפריך את מיתוס החולשה, ביחס לכוחם של המגשרים, ולהפוך את החולשות לעוצמות אך לכך נדרש הליך תקדימי יצירתי "הלכת הגישור".

4.10. המלצה למודל ישראלי משולב

הגישור בישראל צריך לשלב מס' שיטות הקיימות בעולם שהוכיחו את עצמן. אחוזי הצלחת הגישור בארה"ב הם כ-90% ובאיטליה כ-67%. יישום שיטות מצליחות כגון: השיטה האמריקאית - התניה לפרוד, במדינות מסוימות מחייבים את בני הזוג לחיות בנפרד מס' חודשים במקביל אישור לסעד זמני. העובדה שהזוג גר בבתים נפרדים מקטינה את עוצמת המתח, הוויכוחים, המריבות, האלימות המילולית והפיזית. בני הזוג יגיעו רגועים יותר למפגשי מהו"ת, יש בידיהם מידע על הוצאות היומיום והם יכולים לדרוש בצורה הוגנת יותר תשלום מזונות המתקרב למציאות. השיטה האיטלקית לפיה הגישור חובה, כפי שקיים במפגשי מהו"ת אך המפגש עם מגשר ולא עם יחידת סיוע. בנוסף, כפי שקיים במפר מדינות, ליידע את הצדדים שהמתנגדים לגישור, שהתנגדותם תילקח בחשבון והדבר ישמש נגדם בערכאות, צעד מרתיע. מהמודל האוסטרלי ניתן ליישם שיקוף המידע לציבור ע"י גורם מוסמך. אתר פומבי, הכולל בין השאר, תבניות להסכמים גירושין⁵⁹ Free Separation Agreement מותאם למדינה/שפה. המבקש להתגרש נכנס לאתר, מזין נתונים אישיים בסיסיים על עצמו, ומקבל הסכם גירושין על שמו תוך 10 דקות, הסכם שבני הזוג יכולים לחתום עליו ולהגישו לאישור בית המשפט. פתרון יצירתי המאפשר גם במצב של הסכמה חלקית, כאשר נותרו נושאים השנויים במחלוקת, רק אלה, יובאו לדיון בבית המשפט. (האתר מאפשר הזנת נתונים אישיים ובסופו מתקבל הסכם. האתר כולל תבניות לפ מדינה וההסכם בשפה הרלוונטית, המדינות המשתתפות: אוסטרליה, קנדה, גרמניה, צרפת, הודו, אירלנד, ניו זילנד, ניגריה, סינגפור, בריטניה וארה"ב – ראה ה"ש 59).

⁵⁷ עומר שפירא, קורס גישור 2019 (הכותבת השתתפה בקורס).
⁵⁸ ריבוי נורמות – עולם הגישור מושפע מדינים שונים וביניהם: 1969-חוק הסדר התדיינות, 1973 חוק החוזים, 1984- חוק בתי המשפט, 1993 תקנות ב"מ (גישור), 1996 צו ב"מ לענייני משפחה-הקמת יחידות סיוע, 2014 חוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה(סיוע), 2016 תקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (מהו"ת), ועוד.
⁵⁹ <https://www.lawdepot.com>

בישראל קיימות יוזמות פרטיות של משרדי עו"ד⁶⁰ המפרסמים מידע כללי וכן אופן חישוב בסיסי בענייני מזונות. אתר עמותת "הורות משותפת טובת הילד"⁶¹ כולל מחשבון לחישוב מזונות שאינו פורמאלי, ואינו עונה על כל הדרישות, אך הוא משמש בסיס למידע ראשוני עבור זוגות בהליכי גירושין.

הצעה לתכנית גישור במסגרת המודל המשולב :

מפגש מס' 1 : הצגת מבנה ארגוני : הצגת מבנה ארגוני של יחידת הסיוע הכולל יחידת גישור, הצגת תפקידי הצוותים כולל צוות יחידת הגישור, תפקיד המגשר בגירושין, תפקיד העו"ד ביחידת הסיוע. הצגת היתרונות והחסרונות - מכלול האפשרויות העומדות בפני הזוג : פתרון גישורי מוסכם, פשרה או בוררות, ערכאה משפטית, אישור הצדדים לגישור, הצגת מסגרת עלויות לרבות המשך הגישור בתשלום.

מפגש מס' 2 – מיפוי מצב קיים : פגישת יחידת הסיוע עם הצדדים – מיפוי ענייני ילדים/ הסדרי ראייה, פגישת המגשר עם הצדדים – מיפוי נושאים כלליים ובעיות השנויות במחלוקת.

מפגש מס' 3 – ניתוח הבעיות : פעילות עבודת המגשר (ייעוץ סעיף 2.5 במסמך זה). בדיקת סטטוס – המשך גישור והערכה לו"ז לסיום.

מהו"ת מפגש מס' 4 – המשך עבודת המגשר : יישום תובנות כלי גישור ע"פ מודל GTY ויצירת אופציות שגורמות לצדדים להיות מרוצים : סיעור מוחות, יצירתיות ללא שיפוטיות, נטרול מחסומים לחשיבה יצירתית.

GTY – While Brainstorming: (1) No Criticism, (2) No Commitment, (3) Just Invent.

הכנת הצדדים לקראת יצירת פתרונות, המעבר מאופציות לאלטרנטיבות, בחירת האופציה הטובה ביותר (BATNA)⁶², טיפול בפערי הדיסוננס והתכנסות לשלבי הסיכום והכנת ההסכם ע"פ רצון הצדדים, אישור ההסכם בבית המשפט בתיאום עם יחידות הסיוע.

הגישור המומלץ נעשה ע"פ דין, במסגרת החוק ובמסגרת ההלכה, ע"פ מתווה המופעל ביחידות הסיוע. הנ"ל לא דורש חקיקה או זעזוע של המערכות הקיימות אלא ייעול של תהליך העבודה ביחידות הסיוע, כפי שהם נעזרים במומחים השונים עליהם להיעזר בתחילת הדרך במגשרים מורשים ע"י בית המשפט. חשיבה "מחוץ לקופסא" ואיתור פתרונות יצירתיים, תוך שימוש ב"כובעי החשיבה" של אדוארד דה בונו, יכולים לסייע בייעול תחנות העבודה של יחידות הסיוע ולא רק בפתרונות סכסוכים של בני זוג. המהלך המתואר לעיל, לא רק יקרב את הזוג המסוכסך בנטרול המתח ויגרום לחשיבה חיובית אלא גם יביא את הצדדים להסכם Win/Win.

5. השינויים בעקבות הלכת בע"מ 919/15

5.1. מזונות בדין העברי /האישי

ההלכה קבעה מזונות ע"פ הדין האישי שהינו הדין העברי. הדין האישי הינו הבסיס הקוגנטי לדיני קידושין ודיני גיטין אשר הינם בסמכותם הבלעדית של בתי הדין הרבניים. הסתמכות על הדין האישי בנושא מזונות גרמה לעוול לבן הזוג, עוול לאב אשר מצא את עצמו, לעתים, בחוסר כל. דמי מזונות שולמו ללא קשר לרמת ההכנסה וללא כל קשר לזמני שהיית הילדים אצל האב, כאשר התפיסה הייתה שעיקר הנטל בגידול הילדים הוא על האשה. השינויים והתמורות בחברה הישראלית תרמו להקמת בתי משפט לענייני משפחה בהן האתגר היה מחד, לשמור על כללי הדין האישי, במקביל, להתאים אותם לשינויים המודרניים בחברה הישראלית. סוגיות ומחלוקות שהם מעבר

⁶⁰ אמיר זבולון www.zvulunlaw.co.il

⁶¹ העמותה לקידום אחריות הורית משותפת לאתר גירושין - <https://shared-parenting.co.il/child-support-calculator>

⁶² Danny Ertel and Mark Gordon, BATNA-Best Alternative to Negotiated Agreement, The Point of the Deal (2008).

לדמי מזונות, מערכת יחסים אישית ועסקית, בין אב לבנו ובין הורים לילדים; האם אלה עניינם של בתי משפט רגילים או מדובר בענייני משפחה?⁶³ כיום סוגיות אלה הן בסמכות בתי המשפט לענייני משפחה. ע"פ הדין האישי חובת האב לצרכיו ההכרחיים של הילד הינה אבסולוטית. ביטויים ב- : מזון, ביגוד, מקום מגורים ואחזקתו, חינוך, צרכים רפואיים. בנוסף חלים על האב גם חלק מהצרכים שאינם הכרחיים "צרכים מדין צדקה" כגון חוגי העשרה, שיעורים פרטיים, חופשות ובילויים ועוד. הילדים, ע"פ הדין העברי, סווגו ע"פ קבוצות ולכל אחת מסלול מזונות שונה :

עד גיל 6 - "קטני קטנים" : חזקת הגיל הרך – חבות המזונות עבור הצרכים ההכרחיים חלה באופן מוחלט על האב ללא קשר ליכולתו הכלכלית (עני, מחוסר עבודה, נכה – בכל מצב האב מחויב בכל ההוצאות באופן מוחלט). "כשם שאדם חייב במזונות אשתו, כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים"⁶⁴. על כן, מקור החיוב מדין תורה. קיימת מחלוקת בעניין החיוב האבסולוטי, כאשר אין לאב אמצעים לרווחת עצמו.

גילאי 6 עד 15 - "קטנים" – האב נושא בתשלום עבור הצרכים ההכרחיים וחצי מהוצאות הצרכים הלא הכרחיים להלן "דין צדקה". מקורות החיוב ב"תקנת אושא"⁶⁵ אשר קבלה ביטוי והתאמה לרוח התקופה בתקנת הרבנות הראשית⁶⁶. חיוב השתתפות בהוצאות מדין צדקה חל במידה שווה על האב ועל האם. אכיפתו של חיוב מדין צדקה מותנית במצבו הכלכלי של האב, באם הוא אמיד, ורק לאחר שסיפק את צרכיו האישיים ונותר בידו ליתן צדקה. התנאי הנוסף, הקטין נצרך ואין לו מקורות עצמאיים משלו לסיפוק צרכיו.

תקנת אושא יצרה מקור משפטי עצמאי לחיוב במזונות אך הוצמד לה מנגנון כפייה המגביל את היקפה. כלומר, חובה זו אינה מוחלטת. הסתייגות לקביעה זו בפסיקה של בית הדין הרבני הגדול וכן בבית המשפט העליון בהם נקבע "כי יש לפרש את תקנת תש"ד כמטילה על האב ועליו בלבד - חיוב משפטי גמור מעיקר הדין במזונות ילדיו ההכרחיים עד הגיעם לגיל 15; וכי חיוב זה ניתן לכפייה ככל חיוב משפטי, לרבות בדרך של הוצאה לפועל"

גילאי 15 עד 18 - "גדולים" הפסיקה קבעה שחובת המזונות עבור כל צורכי הילדים היא מדין צדקה, וככזו היא חלה בצורה שווה על שני הצדדים.

הגישה ההלכתית לפיה חיוב במזונות ילדים קטנים גם לצרכים הכרחיים הוא חיוב מדין צדקה היא גישה שעולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד של השיטה המשפטית ומגשימה תכליות ראויות ובהם שוויון חוקתי מגדרי, עקרון טובת הילד והתאמה להוראות אמנת האו"ם לזכויות הילד ולמעשה יוצרת הרמוניה חקיקתית מול הוראות אחרות בדין הישראלי⁶⁷.

גישה זו נתמכה ע"י גדולי הפוסקים ובהם הרב יוסף שלום אלישיב, הרב עובדיה יוסף, הרב שאול ישראלי והרב מרדכי אליהו. עמדתם ההלכתית עומדת בפני עצמה ואינה בגדר פרשנות לתקנת הרבנות הראשית "תקנת תש"ד"⁶⁸.

השופט סולברג בהלכת בע"מ 919/15 ציין מהמקורות : "רחמים ינהג הקדוש-ברוך-הוא עם ישראל : "עד שהן מחלקין צדקה לענייהם ראו אדם אחד נותן מעות לגרושתו... אמר לו : מה היא לך זו, אמר לו גרושתי היא. אמר לו מפני מה נתת לה מעות, אמר לו רבי ראיתי אותה בצרה והתמלאתי עליה רחמים. באותה שעה הגביה רבי תנחומא פניו כלפי מעלה ואמר ריבון כל העולמים מה אם זה שאין לה עליו [חיוב] מזונות ראה אותה בצרה ונתמלא עליה

⁶³ רע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד(4) 337.

⁶⁴ הלכות אישות, הרמב"ם, פרק יב, הלכה יד.

⁶⁵ **תקנת אושא**, "באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהם קטנים", תקופת סנהדרין הגדולה, הגמרא-מסכת כתובות, דף מ"ט, ע"ב.

⁶⁶ תקנת הרבנות הראשית (תקנת תש"ד), תקופת המנדט הבריטי, 1944.

⁶⁷ סעי' 3א לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959.

⁶⁸ בע"מ 919/15, בע"מ 1709/15, פלוני נ' פלונית (הלכת בע"מ 919/15), פסקה 18.

רחמים, אתה שכתוב בך חנוך ורחום ואנו בני ידידיך בני אברהם יצחק ויעקב על אחת כמה וכמה שתתמלא עלינו רחמים. מיד ירדו גשמים ונתרוה העולם" ⁶⁹.

5.2. מזונות – בחברה הישראלית

סלע המחלוקת בהליך פרידה של בני הזוג מורכב ממספר נושאים קריטיים שהיוו בסיס לאיחוד בתחילת דרכם, בהקמת משפחה, בית משותף עם ילדים ואלה הפכו לעיקר הבעיות והמחלוקות בעת פרידתם: נושאים כגון:

- (1) הסדרי ראייה – משמורת ילדים
- (2) דמי מזונות
- (3) הזכות למדור, נהוג ע"פ הפסיקה חלוקה כדלקמן:
 - א. ילד אחד – השתתפות של 30% מעלויות מדור
 - ב. שני ילדים – השתתפות של 40% מעלויות מדור
 - ג. שלושה ילדים או יותר – השתתפות של 50% מעלויות מדור
- (4) חלוקת הרכוש

סוגיות ענייני משפחה ⁷⁰ אינם מסתיימים בהליך פרידה וגירושין, לעיתים, סוגיות אלא נמשכות הרבה מעבר לגילאי 21 לרבות, מצבים בהם הילדים הבוגרים מעורבים בעסקים של ההורים, בירושות המשפחה ועוד.

תמחור דמי מזונות מבוסס על מספר משתנים: גיל הילדים, צרכי הילדים (ההכרחיים והלא הכרחיים כולל מדור) והסדרי המשמורת מחד, מאידך, הכנסות ההורים. הפסיקה קבעה רף מינימאלי למזונות ילד בין 1300 ש"ח ל-1400 ש"ח ובתוספת מדור והוצאות חריגות דמי המזונות לכל ילד הן כ- 2000 ש"ח.

החל מתקופת "הבועה" בשנת 2000, עולם ההייטק תפס תאוצה אשר השפיעה על הכנסתם של שני בני הזוג הגבר והאישה כאחד. בפסקי הדין, בתי המשפט, שינו את גישתם בנושא חבות האב למזונות ע"פ הדין העברי, זאת על אף עקרון סופיות הדין. הנטייה הייתה לאפשר דיון מחדש בסוגית משמורת ומזונות לטובת הילדים ולרווחתם. בעקבות זאת, בתי משפט אף הפחיתו את דמי המזונות כאשר זמני השהות בין בני הזוג היו שווים, פחות או יותר, עד לשיעור של 25% כאשר נוצר שינוי נסיבות מהותיות (כגון: פיטורין, מחלה וכו').

דיני המשפחה מושפעים מהתמורות הכלכליות והחברתיות. בהיבט הכלכלי – חל שינוי מהותי בהכנסות האישה ולעיתים הכנסותיה משכר עבודה היו גבוהים מאלה של בן זוגה. בהיבט החברתי – האבות לקחו חלק פעיל יותר בגידול הילדים ולכן, הדבר היה טבעי, שבגירושין, הדרישה הייתה לשוויון בגידול הילדים, משמע, משמורת משותפת או בעגה המשפטית הראויה יותר "זמני שהות שווית".

סוגיית מזונות ילדים נבחנה בוועדת שיפמן ⁷¹ מזווית ראייה של הדין האזרחי על בסיס אמנת האו"ם בעניין זכויות הילד. הוועדה התייחסה לחישוב דמי מזונות במדינות השונות. נבחן הצורך בשינוי הדין הקיים והמליצה על תמיכה כלכלית ע"פ דין אזרחי, לפיו החובה מוטלת על שני ההורים, ע"פ יכולתם הכלכלית וביחס לזמן בו שוהים הילדים אצל כל אחד מהם. חובת המזונות בישראל נגזרת מהדין האישי של ההורה, שיוכו העדתי-דתי ומהדין האזרחי (חוקי המדינה) ומכאן הפגיעה בעקרון השוויון בין ילדי ישראל לילדי העולם.

⁶⁹ בראשית רבה (וילנא) פרשת נח לג, ג.

⁷⁰ איילת בלכר-פריגת ורות זפרן, ארבעים (ומשהו) שנה של עיוני משפחה, עיוני משפט מ, 2017, 547-594.

⁷¹ דוח הוועדה לבחינת נושא מזונות הילדים בישראל, משרד המשפטים, חשוון התשע"ג, אוקטובר 2012.

השינויים בחברה המערבית תרמו למעמדו של הילד, החובה של ההורים כלפיו במנותק ממעמדם האישי, ההכרה בזכויות הילד שנולד מחוץ לנישואין, והזהות לילד שנולד במסגרת הנישואין. השינויים בחברה הישראלית ערערו את הדעה הקדומה לפיה הילדים עוברים אוטומטית לחזקת האם. החל מ-2015 חל מהפך נוסף בגישת בתי המשפט לגבי חבות האב למזונות.

5.3. הלכת בע"מ 919/15

הלכת בע"מ 919/15 הייתה בעקבות ערעור על דרישה למזונות בסכום גבוה, בית המשפט לענייני משפחה דחה את התביעה וקבע שאין לחייב את המערער בתשלום מזונות כלשהו. בית המשפט קבע "כי כאשר המשמורת הפיזית משותפת לגמרי ואין פערים כלכליים משמעותיים בין ההורים, אין הצדקה לחייב דווקא את האב בתשלום מזונות לידי האם, גם לא בהפחתת שיעור מסוים, כפי שמקובל בפסיקת בתי המשפט המחוזיים" (פסקה 37). הלכת בע"מ 919/15 נבעה משני פסקי דין בהם בית המשפט העליון התבקש להכריע בנושאים עקרוניים, בעניין מזונות, לקבוצת גיל 6-15 בזמני שהיית הילדים אצל כל הורה בנפרד:

- (1) קביעת חובת המזונות וחלוקת הנטל בין ההורים
- (2) אופן מימוש חובה זו

בעבר, בתי המשפט פסקו לטובת האישה גם כאשר הילדים שהו מחצית מהזמן בבית האב, זיכו את האב בהפחתה חלקית בלבד מהמזונות על אף שבפועל הוא נשא, באופן ישיר, בהוצאות הילדים כשהם בביתו. בנוסף, האב שילם לאם את היתרה כ-70% מעלויות הוצאות הילדים בביתה⁷³. הוויכוח סביב פרשת המזונות בבע"מ 919/15 התמקד סביב פרשנות רכיב הוצאות לילדים בגילאי 6-15 בין החיוב בדין כהוצאות הכרחיות לבין הוצאות לא הכרחיות, שהן רשות, בדין צדקה. המשמעות של סעיף 3(א) לחוק המזונות ופרשנות הפסיקה, הקושי הקיים בכימות הוצאות אלה במקרים של שהיית הילדים אצל אחד ההורים לרבות משמורת פיזית משותפת. ההוצאות מורכבות מ-:

- ✓ הוצאות תלויות שהות (כולל מדור ואחזקתו)
- ✓ הוצאות שאינן תלויות שהות - הוצאות חריגות
- ✓ הוצאות שאינן מתקזזות

הדין העקרוני בבע"מ 919/15 היה סביב הפרשנויות השונות לגבי אופן קיזוז הוצאות הילדים⁷⁴:

- ✓ קיזוז בעין – התחשבות בהוצאות ישירות שהוציא הורה בזמן שהיית הילד אצלו. ועדת שיפמן הציעה במצב של משמורת משותפת קיים יחס ישר בין זמני השהות לבין ההוצאות.
- ✓ קיזוז חלקי – טענה לפיה אין מתאם מלא בין יחס ההוצאות ליחס השהות ויש להתחשב מזונות של ההורה המשלם ולקזז הוצאות אלה מדמי המזונות⁷⁵.
- ✓ התחשבות בהוצאות תלויות שהות - הוצאות קבועות הנוגעות למדור קיימות אצל שני הצדדים. העובדה שהילד נמצא אצל הורה אחד אינה מפחיתה, באופן קורלטיבי, את הוצאות המדור של ההורה השני.

⁷² יואב מזא"ה, מהפכת מזונות הילדים, בעקבות פסיקת בית המשפט העליון בבע"מ 919/15, 8.2.2015. עמ"ש (מחוזי מ"ר) 50603-01-14 ל.ר. נ' ד.ר. (פדאור, 6.1.2015).
⁷³ בעמ"ש (מחוזי חי') 54256-09-14 א.כ. נ' ב.כ. (נבו, 8.2.2015). עמ"ש (מחוזי מ"ר) 50603-01-14 ל.ר. נ' ד.ר. (פדאור, 6.1.2015).
⁷⁴ ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, מזונות ילדים בגילאי 6 עד 15, במצבי משמורת משותפת מבט פרשני וגישורי בעקבות בע"מ 919/15, פסק דין, לעיל ה"ש 68.
⁷⁵

✓ סוגיות שוויון בנטל וסוגיית הקיזוז - עמדות השופטים פוגלמן ודפנה ברק-ארז. קיזוז ושוויון, סוגיות עצמאיות ואין לקשור ביניהם, ההכרעה בהן תלויה בנסיבות.

ביולי 2017, קבע בית המשפט העליון תקדים בנושא משמורת משותפת לפיו הורים יישאו במשותף בחובת תשלום מזונות ילדיהם בהתאם למצבם הכלכלי. אכן תקדים מהפכני בדין העברי "**הלכת בע"מ 919/15**", אין יותר חבות מוחלטת ובלעדית לאב גם כאשר חצי מהזמן הילדים אצלו. הפסיקה פרשה הלכה זו ויישמה אותה על כל המקרים בהם קיימת משמורת משותפת לקבוצת גיל 6-15. במצב זה נותק הקשר בין גובה המזונות למגדר ההורים. בעקבות הלכה זו נוטרל קלף המיקוח שגרם למלחמות בין הצדדים תוך פגיעה בילדים. מנקודה זו, גובה המזונות יקבע באופן יחסי או שווה בין ההורים בהתאם לזמני השהות של הילדים בבתי ההורים ובהתאם להכנסות הצדדים.

5.4. הביקורת על הלכת 919/15

הקשיים ביישום הלכה זו נובעים מהעדר בחינת יכולות כלכליות של הצדדים, ובהעדר כימות הוצאות חריגות והוצאות שאינן ניתנות לקיזוז. המשמעות שאין לקבוע משמורת משותפת באם המצב הכלכלי של הצדדים לא מאפשר רמת חיים סבירה לילד. משמעות "משמורת משותפת" הינה ניהול שני בתים ברמת חיים סבירה, כפי שהילד הורגל דבר הגורם לגידול בהוצאות ולירידה ברמת החיים של שני הצדדים. ע"פ הלכה זו, ההורים יישאו בהוצאות הילדים, כשאין משמורת משותפת, ללא קשר לזמני שהותם אצל ההורים, וזאת באופן יחסי להכנסותיהם. הנוסחה ע"פ השופט פוגלמן⁷⁶:

$$\left(\frac{\text{הכנסת הורה א}}{\text{הכנסות הורה א} + \text{הורה ב}} \times \left(\frac{\text{הוצאות הילדים}}{\text{שני הבתים}} \right) \right) - \left(\frac{\text{הוצאות הילדים}}{\text{בית א}} \right) = \left(\frac{\text{תשלום הורה א}}{\text{להורה ב}} \right)$$

על כן בית המשפט צריך לחשב את יחס ההכנסות של ההורים ולוודא שכל הורה נושא בחלקו היחסי. החיסרון בהלכה זו שלא ניתן לקבוע מראש הוצאות לא הכרחיות – הוצאות חריגות, דבר היוצר תלות בין הצדדים, ברצונו של האחד להעביר לצד השני את חלקו היחסי. השופטת דפנה ברק-ארז תמכה בהלכת בע"מ 919/15 בהשארת המנגנון הקיים בפסיקה לפיו השתתפות ההורים בהוצאות חריגות תיעשה בהתאם ליכולתם הכלכלית. התלות ברצון של האחד להעביר לאחר יוצרת מתח וחוסר ודאות. במצב של משמורת משותפת מתקיים קיזוז בעין, כל צד נושא בהוצאותיו, ובכך נמנע הצורך בהעברה ביניהם למעט הוצאות שהן בלתי מתקזזות שהן פחות מ 5% מהוצאות הילדים ואותן הצד המוציא אמור לקבל מהצד האחר.

5.5. השפעת הלכת בע"מ 919/15

"בתיאוריה, הפסיקה הייתה אמורה לאזן כוחות בין בני הזוג. ואולם, בחינת תחום הגירושים שנתיים אחורה, מצביעה על הפחתה דרמטית בדמי המזונות שנפסקו לילדים בכל הגילאים, ועל חוסר עקביות בהחלטות השופטים – חלקם פוסקים לפי החוק היבש, וחלקם בהתאם לרוח החדשה שנשבה מבית המשפט העליון... גם שופטי ביהמ"ש לענייני משפחה הביעו לאחרונה תרעומת על הפסיקה התקדימית, שמחייבת אותם לחשב את המזונות על פי "מזונומט", מחשבון שמשכלל את שכר בני זוג ואת זמני השהייה של הילדים אצל כל אחד מהם, כך שחלוקת הנטל תהיה על פי מצבם הכלכלי של ההורים – ללא קשר למגדר"⁷⁷

⁷⁶ יואב מזא"ה, לעיל ה"ש 72, פס' 142 לפסק דינו של השופט פוגלמן.
⁷⁷ אירה טולצין אימרגליק, תחקיר, הנשים משלמות על מהפכת המזונות, - <https://www.zman.co.il/5546>

לכאורה הלכה זו תרמה לשוויון בנסיבות מסוימות "אלא שכאן נכנס לתמונה ההבדל בין שוויון פורמלי לשוויון מהותי"⁷⁸. יש הטוענים שחוסר שוויון הקיים הן בשכר בין המגדרים והן בגידול הילדים ובתחזוקת הבית יעמיק בעקבות ההלכה. "בישראל יש עדיין דפוסים של חלוקת תפקידים מסורתית כך שנטל הטיפול והגידול היומיומי בילדים מונח על כתפיה של האם. זו הסיבה שבגללה היא תתקדם פחות, וכמובן גם תרוויח פחות"⁷⁹. חלק מהשופטים אף הביעו חשש מפני מניפולציות שעלולים לנקוט בני הזוג, כגון הפחתת שעות עבודה ובהתאם צמצום המשכורת, כדי להפחית את המזונות. הדבר לא איחר לבוא ואכן גדל מספר מבקשי פתיחת הסכמי גירושין במטרה להוזיל את דמי המזונות ולדרוש כביכול הסדרי ראייה שונים על אף שבפועל אינם רואים את הילדים.

יישום הלכת בע"מ 919/15 – בפועל היישום גורם למספר שופטים להעדיף את השיטה שהייתה נהוגה עד כה, מאחר וההלכה הובילה לחוסר אחידות באופן החישוב בין השופטים ולגל של בקשות לפתיחה רטרואקטיבית של הסכמי מזונות. "בכל הכבוד, ובמלוא הצניעות, אני מתקשה מאוד לפסוק מזונות על פי נוסחה מתמטית", כתבה שופטת המשפחה שפרה גליק בפסק דין. "לאחרי הכל, למיטב ידיעתי, רוב שופטי המשפחה אינם מחזיקים בלשכתם 'מזונות'". גם השופטים צבי ויצמן וורדה פלאוט מבית המשפט המחוזי מרכז אינם שבעי רצון מחישוב המזונות המתמטי שהחיל העליון וכותבים כי "יש מקום לטעמנו לתחושתו של השופט באשר לזהות ההורה שעליו מוטל עיקר הנטל בגידול הקטינים ומתוך כך לשקול לאו דווקא מתמטי מדויק של הפרמטרים הנזכרים"⁸⁰.

הלכת בע"מ 919/15 יצרה מהפכה ואיתה גם לא מעט מתנגדים "אנו סבורים כי לנוכח העמימות המשפטית טוב יעשה המחוקק אם יסדיר את סוגיית המזונות בחוק אזרחי שיאחד את ההלכות לכל הגילאים ולכל העדות הדתיות, ושיבוסס על העקרונות שנקבעו בהלכת בע"מ 919/15 כפי שפורשה על ידנו. עוד אנו סבורים כי טוב יעשה המחוקק אם תקדם לחקיקת החוק כאמור, עבודה מחקרית מקצועית על אודות צרכים של משפחות שונות, תוך התחשבות באזורי מגורים, מספר נפשות ורמה כלכלית, ומתוך כך יונחו בתי המשפט לגזור הן את ההוצאות הנדרשות עבור הילדים, והן את ההפחתה הנדרשת מן ההכנסה נטו לצורך סיפוק הצרכים ההכרחיים של ההורים עצמם"⁸¹.

5.6. בע"מ 919/15 – סיכוי לשיפור אחוזי הגישור

במאמר ליפשיץ & ליפשיץ לעיל, מציניים המלומדים את תרומת הלכת בע"מ 919/15 לגישור: חלק מן המצדדים בעד חיוב גישור טרום משפט וטענתם שנוצרה הזדמנות עקב העמימות המשפטית בעקבות ההלכה. דווקא עמימות זו יוצרת כר, פעולה נוח, יותר למיומנויות הגישור המאפשרות ביתר הצלחה כיום להביא את הצדדים לידי הסכם. ויחד עם זאת, מאפשרת לשמור על מערכת יחסים חיובית בין בני הזוג לאורך זמן, לטובת כולם ולילדים בפרט, ע"י פתרון הקונפליקט, תוך הסכמה ולא "כפייה" של הדין על הצדדים. לעומת זאת כאשר הצדדים בוחרים להגיע לערכאות, מרגע שהמושכות נמסרו לבית המשפט, אין לצדדים שליטה על תוצאת המשפט. ובדרך כלל, שליטה זו אינה לרצון שני הצדדים, לעיתים קרובות אף אינה מתחשבת בדעתם ורצונותיהם. על כן, לפני או אחרי ההלכה,

⁷⁸ רות הלפרין-קדרי, קרן הורוביץ, שי זילברברג, על הכאוס בקביעת דמי מזונות במצבי משמורת משותפת: מבט ביקורתי על הפסיקה ועל המלצות ועדת שיפמן, משפט ועסקים יט, תשע"ז (דצמבר 2016), 1269–1235.

⁷⁹ רות הלפרין-קדרי, לעיל ה"ש 78.

⁸⁰ משה גורלי, שופטי המשפחה נגד העליון: מזונות לא קובעים עם מחשבון, כלכליסט, 5.5.19, <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3761509,00.html>

⁸¹ ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, לעיל ה"ש 74

ענייני מזונות הם זכותו של הילד ולא של ההורה, ולכן כל החלטה הן של ההורים, והן של כל גורם אחר, גישורי או שיפוטי, צריכה להתחשב בטובת הילד.

6. הפתרון המוצע

6.1. התיקון המוצע לחוק

הפתרון המוצע בשלושת המישורים, כאמור לעיל:

- א. שילוב מגשר בפגישת מהו"ת ראשונה
- ב. בית המשפט יקבע מנעד מזונות
- ג. שילוב אמצעים טכנולוגיים בגישור

כאמור לעיל⁸² בעיית החוקתיות באה על פתרונה בפתרון לעיל, כיוון שאין כפייה של הליך גישור ע"פ סעיף 79 לחוק בתי המשפט. לצדדים יש את מלוא הזכות לגישה לערכאות, הן בסירוב לפגישות המהו"ת והן לאחר קדם משפט ראשון, בו מוצע לצדדים לנסות שוב גישור, לאחר תאום ציפיות טוב יותר, ע"פ תחימת מנעד סכום המזונות הצפוי בתיק הנדון. במידה והצדדים מגיעים להסכם לפיו הם מסכימים את בית המשפט לפסוק ע"פ סעיף 79 א (מומלץ לדרוש פסק דין עם הנמקה) אך דא עקא קיים חיסרון בפסיקה ע"פ סעיף 79א כמפורט להלן "פסיקות ע"פ 79 א".

6.2. היתרונות שבהליך המוצע

מגשר מקצועי ומנוסה ישתתף בפגישת המהו"ת הראשונה. בסיומה, הזוג בוחר מסלול רצוי, גישור או ערכאה משפטית. היה והזוג בחר בערכאה משפטית, בשלב קדם משפט, השופט יציג את המנעד הצפוי בפסיקת המזונות יביא את ציפיות הצדדים לקרקע המציאות וימליץ לצדדים על חזרה לגישור. התהליך המוצע, תיעוד הנתונים ותחשיב המנעד, יבוצע באמצעות מערכת ממוחשבת הכוללת ממשק למערכות קיימות (משרד הפנים, בתי דין) ופיתוח של הליך מובנה על בסיס טופס הבקשה ליישוב סכסוך כאשר המודול העיקרי והמרכזי הינו מודל תחשיב מנעד מזונות ומתן אפשרויות ע"פ מסלולים מובנים. המטרה ליעל, ולהקל על כל המעורבים בהליך; הן המתדיינים והן הגורמים המעורבים במערכת בכללותה (בית המשפט, יחידות הסיוע, עו"ד וכו') בדרך זו, לקצר זמני התהליך הראשוני וכן שינויים עתידיים במזונות.

במקביל, תיטיב מדינת ישראל ובתי המשפט בפרט, בהנחיית יחידות הסיוע לשיתוף פעולה הכרחי עם המגשרים ובהקמת צוות גישור בתוך יחידות הסיוע וכן שילובם במפגשי המהו"ת. כל המנוי לעיל פורט בהרחבה במסמך וכל הצדדים יצאו נשכרים מהצלחת הליך הגישור. יתרון נוסף, עצום, למתדיינים הוא הסרת אי הוודאות לגבי תוצאת התהליך בעת ההתדיינות בערכאות.

אין זה סוד, שקיימת שונות קיצונית בפסיקות של שופטים - כיצד יתכן שתיק מסוים יכול לקבל פסיקה קיצונית לצד אחד על ידי שופט א' לעומת פסיקה קיצונית לצד השני על ידי שופט ב' ? מצב שהוא בלתי סביר בעליל. לדברי המלומד, עו"ד יוסי כהן: "היה לי מקרה, שעל אותה בקשה שנכנסה לשופט גם ידנית וגם דרך מערכת נט המשפט,

⁸² אלעד פינקלשטיין, לעיל ה"ש 43

הוא נתן שתי החלטות הפוכות, באותו היום. בעיה נוספת היא, שאתה יכול ללכת עם אותו תיק לאולם א' ולצאת עם תוצאה אחת, להיכנס לאולם ב' ולצאת עם אחרת. איך זה קורה? גם אני שואל. איך פותרים את זה? הכשרה נכונה. בכל המדינות הנורמליות יש בית ספר לשופטים, יש מסלול. כאן ההכשרה היא כמעט אפס. הרציתי המון לשופטים בהכשרות בנוה אילן אבל זה בוטל. אין לשופטים מכנה משותף וכל אחד עושה מה שהוא רוצה⁸³.

במאמר ש"ייהיה במזל על האקראיות בפסיקה"⁸⁴, מתאר המלומד אורי אהרונסון, את המצב הא-נורמלי של המתדיין בפני ערכאות במדינת ישראל, המתדיין אינו יכול לדעת או לשער אפילו מה יכולות להיות תוצאות הדין ולהיערך לכך בהתאם, המצב דומה יותר לתוצאות הטלת מטבע או משחק ברולטה רוסית מבחינת תוצאות הדין.

6.3. החסרונות שבהליך המוצע ודרכי התמודדות

אחת האופציות, כאשר הצדדים קרובים לסיום הסכסוך, וההסכמה ביניהם קרובה מתמיד, לאפשר למנות את בית המשפט ולהחליט על בסיס 79 א', כאשר יש באפשרות המתדיינים לאפשר לבית המשפט לפסוק על בסיס 79 א' ללא הנמקה או לחלופין לאפשר לבית המשפט לפסוק על בסיס 79 א' ולדרוש הנמקה. האפשרות השלישית היא לאפשר לבית המשפט לפסוק על בסיס 79 א' ולתחום את בית המשפט ספציפית לנקודות במחלוקת ולא לאפשר לבית המשפט להתערב בכל נקודות המחלוקת במסגרת סמכותו מתוקף סעיף 79 א' כמתואר במאמר "ייקוב הדין את הפשרה"⁸⁵.

פסיקות ע"פ 79 א

בית המשפט רוקן מכל תוכן את האפשרות להגיע לפשרה האמורה בסעיף 79 א' שאפשר המחוקק לצדדים. לאורך כל ההיסטוריה, מאז כניסת החוק, השתמש בית המשפט, על-ידי הסמכתו להיות מפשר בתיקים עם או בלי הנמקה, בכלי זה, כמוצא שלל רב, כדי לסגור תיקים ולשפר את הסטטיסטיקה של סגירת תיקים, ברוב המקרים, ולא על מנת ליצור או לחילופין לפסוק בפשרה הוגנת, כלשון החוק על-פי סעיף זה, בו השופט בעצם הוא בורר. במאמר זה be let justice be done " (ייקוב הדין את הפשרה) מביאים הכותבים את כל ה"רעות החולות" שכלי זה נותן בידי בית המשפט. ולא לכך התכוון המחוקק זהו אחד החסרונות העיקריים של הפתרון המוצע המלצת כותבי המסמך היא לא לתת לבית המשפט את הסמכות להיות הבורר בין הצדדים על פי סעיף 79 א', אלא לעשות כל מאמץ להגיע להסכמות, במידת האפשר, ובמקרים בהם לא ניתן להגיע להסכמה, והצדדים החליטו שבית המשפט יהיה המפשר, ההמלצה היא לדרוש פסק דין עם הנמקה ע"פ סעיף 79 א'. האפשרויות הנוספות, שעומדות בפני הצדדים, הם לתחום את סמכות בית המשפט בהתאם לס' 79 א' כמפשר רק על אותם נקודות שהצדדים מוכנים "להסתכן" בתוצאות הפשרה של בית המשפט. הנ"ל לאחר שבית המשפט תחם את סכום המזונות הצפוי בהחלטה, בהתאם לנתונים שבתיק או לחילופין לנהל משא ומתן ע"י עורכי דין של הצדדים ולהגיע להסכמה. בכל מקרה אל להם לצדדים לאפשר לבית המשפט לפסוק על פי 79 א' ללא הנמקה וזאת כדי לאפשר סיכוי טוב יותר לערעור כאשר הפסיקה לפי 79 א' אינה עומדת בקריטריונים הקבועים בחוק וההגבלות שינתנו ע"י הצדדים באשר לאפשרויות הפסיקה ע"פ 79 א'.

⁸³ יוסי כהן, "מוכן לקרב, אני הייתי נופל על חרבי למען לקוח", הפרקליטים, לשכת עו"ד מחוזות ת"א והמרכז, אב-תשע"ח (אוגוסט 2018) גיליון 55.

⁸⁴ אורי אהרונסון, שיהיה במזל: על אקראיות בסדרי הדין, משפט, חברה ותרבות פרוצדורות (2014), 135.

⁸⁵ חמי בן נון ועמוס גבריאל, ייקוב הדין את הפשרה: לביקורת סעי' 79 א', לחוק בתי-המשפט, הפרקליט מו, חוברת ב', התשמ"ד-1984,

7. מסקנות

כוונת המחוקק בישום חוק המהו"ת כהוראה שעה (שהפכה כבר לחוק מן המניין ב 2020) הייתה לבחון את הדרך לסייע לבני הזוג ליישב את הסכסוך המשפחתי בדרכי שלום ותוך כדי התהליך לחסוך משמעותית בזמן שיפוטי יקר ובמשאבים כספיים ניכרים ע"י מניעת הצורך לפנות להליכים משפטיים יקרים ומסורבלים. אך כבר נאמר "הדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות" בפועל החוק לא השיג את מטרתו ובין הסיבות שנימנו, בין היתר, המחוקק לא חייב מנדטורית את הצדדים להליך גישור ופגישות המהו"ת אינן הליך גישור.

יחידות הסיוע עמוסות לעייפה בטיפול בסכסוכים ומהר מאוד הן משליכות את התיקים חזרה לחיקו של בית המשפט כתפוח אדמה לוהט. ייעודן של יחידות הסיוע אינו גישור, על אף הכשרה בגישור, הזמן המוכתב למפגשי מהו"ת אינו מאפשר ביצוע עבודתם כעובדים סוציאליים וכמגשרים, לכן אחוזי ההצלחה של זוגות המגיעים להסכמה ע"י יחידות הסיוע נמוכים.

במשך 70 שנות קיומה של המדינה הפסיקה קבעה בצורה, כמעט אבסולוטית, שמחובת האב בלבד לזון את ילדיו, תוך פגיעה אנושה בשוויון ובחוקי יסוד כדוגמת כבוד האדם וחירותו, זאת למרות שהחוק קובע מפורשות⁸⁶ שהאחריות לזון את הילד מוטלת על שני בני הזוג.

הלכת בע"מ 919/15 יצרה כר נרחב לכניסה לפעולה של מגשרים כדי למנוע את הצורך מבני הזוג להגיע לערכאות. במאמרם של המלומדים ליפשיץ⁸⁷ על "מבט פרשני וגישורי בעקבות בע"מ 919/15" פרשו את משנתם בפרוט יתר, כיצד ניתן לגשר בין בני זוג בשילוב הלכת בע"מ 919/15 וכן המליצו בפני המחוקק לשקול שינויים במתווה המזונות לפי סוגי האוכלוסיות השונות. לא דין ילד בסביון וכפר שמריהו כדין ילד בדימונה, אופקים או בפזורה הבדווית. ולא דין משפחה עם שני ילדים בני מעמד הביניים כדין משפחה עם עשרה ילדים בעשירון התחתון. המסמך תאר את הנדרש והציע פתרון כדי שהליך הגישור ישפר משמעותית את אחוזי ההצלחה בהגעה להסכמות בדרכי שלום.

⁸⁶ תקנת תש"ד, לעיל ה"ש 66
⁸⁷ ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, לעיל ה"ש 74

8. סיכום

כל עוד אחוזי הגירושין במגמת עליה בעולם הרי שהערך המוסף בפתרון סכסוכים בהליכי גישור לא יסולא בפז. הערך המוסף מתבטא ברמת הכלל בחסכון אדיר במשאבי משלם המיסים ובחיסכון זמן דינוני יקר. ברמת הפרט מתבטא הדבר בחיסכון במשאבים, בזמן וביצירת אווירה חיובית יותר בין הצדדים והילדים יצאו הנשכרים ביותר שטובתם צריכה להיות לנגד עיני כל. מה גם, שעצם ההגעה להסכמה בין הוריהם מהווה עבורם דוגמה לעתיד בניהול סכסוכים בדרכי שלום.

מסמך זה תאר את נושא הגישור בארץ ובעולם ואת היתרונות הטמונים בהליך זה. כמו כן, מסמך זה תאר את חוק המהווה את הסיבות להצלחה החלקית של הליך זה. הלכת בע"מ 919/15 יצרה מהפכה בנושא פסיקת המזונות שהייתה נהוגה עד להופעתה. גם אם הדעות חלוקות לגבי מידת שוויוניותה כלפי המגדרים הרי גם המבקרים הבולטים של הלכה זו מודים שזהו צעד בכוון הנכון בדרך לשוויון מגדרי. יחד עם זאת יש עוד כברת דרך לפתרון מיטבי שיטיב עם שני הצדדים ועל המחוקק לשית ליבו לזאת.

האמירה הנישאת בפי כל "טובת הילד" צריכה לקבל ביטוי ותמיכה במישורים השונים, ברי הדבר, שאם האם היא היחידה שמתמודדת ומטפלת בילדים רוב הזמן והאב הוא בחזקת "אב נעדר" טובת הילד אינה שם. כמו כן, ברי הדבר, אם פסיקת המזונות היא הזויה, ביחס לכושר השתכרותו של האב, הרי שגם כאן טובת הילד לא קיימת, כאשר האב אינו יכול לזון את עצמו וכל שכן את ילדיו ועסוק בהישרדות גרידא (משולש הצרכים של מסלו מיטב לתאר את הנדרש לרווחת האדם כדי שיצליח למצות את יכולותיו בכל המישורים ולתפקד כ"אב נהדר"). מיותר להזכיר שמצב זה נוגד את חוק כבוד האדם וחירותו ומידת השוויון בפני הדין. טוב שבאה לעולם הלכה זו שאיזנה ולא במעט את נטל המזונות בין המינים. כדי למטב את הליך פגישות המהווה, שמשום מה נקרא הליך גישור למרות שאיננו כך כלל היציע מסמך זה שלושה מישורים שונים בהם נדרש שינוי כדי לשפר משמעותית את אחוזי ההצלחה של הגישור, בנוסף על הרשויות לתמוך ולהכשיר את הגורמים המעורבים כדי שיוכלו למלא את תפקידם בהצלחה יתרה.

ולבסוף הגיע הזמן לסיים את "מלחמת המינים" ובאמת לשאוף לטובת הילד כדי שלא תהיה זו אמירה ריקה מתוכן וכבר נאמר פעם ע"י מאן דהוא (יתכן אלברט איינשטיין) "בכל פרויקט שאנושות הניעה אי פעם מעולם לא נלקח בחשבון אושרו - או שמא אומללותו של ילד"

9. ביבליוגרפיה

1. ADR – Alternative Dispute Resolution
2. סעי' 179 לחוק בתי משפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984
3. סעי' 1, צו בית המשפט לענייני משפחה (הקמת יחידות סיוע, דרכי פעולתן וסדרי עבודתן), תשנ"ו-1996
4. פגישת מהוו"ת - פגישת מידע, היכרות ותיאום לבחינת האפשרות ליישב את הסכסוך באמצעות מנגנון חלופי ליישוב סכסוך ;
5. ת' 37 לתקנות סדר הדין האזרחי, התשע"ח-2018 ו-סעי' 1 וסעי' 3(א) לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) תשע"ו-2016.
6. יהודה עמיחי, "המקום שבו אנו צודקים", ספר שירים - 1948 - 1962.
7. פנינה ברנס, "בקשה לקבלת מידע לפי חוק חופש המידע תשנ"ח-1998" שירות יחידת הסיוע שליד בתי"מ לענייני משפחה ובתי"ד הדתיים, משרד הרווחה והשירותים החברתיים, 13-0043-2017, מה 22.3.17.
8. טלי באייר-טופילסקי, אביטל מנור, רחל סבו-לאל, יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה, **מחקר הערכה ארצי**, מאיירס-גיוינט-ברוקדייל, דמ-15-702, אוגוסט 2015
9. ODR -Online Dispute Resolution, <https://divorce.hamegashar.co.il>
10. Roger Fisher, William Ury with Bruce Patton, GTY - Getting to Yes, Negotiation Agreement Without Giving In, Harvard Negotiation Project, Harvard Business School (1991).
11. חוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984
12. תקנות בתי המשפט (גישור), תשנ"ג-1993
13. תקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) תשע"ו-2016
14. יניב יניב שורצמן, גישור בדרך גישור באמצעות כלים טכנולוגיים, ODR -Online Dispute
15. מסכת סנהדרין ו ע"ב
16. (מלאכי ב,ו), (סנהדרין ו ע"ב)
17. מה במשפט, גישור, גיליון למורים בחט' הביניים וב"ס התיכונים, גיליון 6 ינואר 2007
18. עומר שפירא, מיישבי סכסוכים, דילמות ואתגרים לקראת 2020, מצגת מה 10.12.19, הפקולטה למשפטים קרית אונו.
19. טלי באייר טופילסקי, יואה שורק, יישום חוק המהוו"ת ביחידות הסיוע-מחקר ארצי, מאיירס-גיוינט-ברוקדייל, ירושלים, טבת-תשע"ט (ינואר 2019), דמ-19-792
20. https://en.wikipedia.org/wiki/Divorce_demography
21. נב נישרי, להתגרש בשלום המדריך לגישור גירושין, הוצאה לאור ePublish, 2012, <https://www.nadavnishri.co.il>
22. לא תאמינו כמה זוגות התגרשו בשנת 2019, חדשות כיפה, 12.7.2020, kipa.co.il
23. עומר שפירא, פרדוקס הכח בגישור: עוצמה / חולשה ביחסי מגשר וצדדים לגישור, קריית המשפט ו 371-439 (תשס"ו).
24. בג"צ 2232/03 פלוני נ' בית הדין הרבני האזורי ת"א יפ.
25. אלכסנדר יורופולסקי, המשפט העברי - הרשות המחוקקת, סיכום מאוחד של כרכים א,ב,ו,ג, עמ' 88 (ייעודי לנבחנים באוניברסיטת בר אילן) מבוסס על ספרו של פרופ' מנחם אלון המשפט העברי (1998).
26. רינה בוגוש, רות הלפרין-קדרי, יעל רונן, מגדר וגישור בהליכי גירושין, המשפט ז', עמ' 351, תשס"ב.
27. ביטאון המוסד הארצי לגישור של לשכת עורכי הדין, https://www.israelbar.org.il/article_inner.asp?catID=179&pgID=3132
28. עומר שפירא, לעיל ה"ש 14
29. סעי' 5 לחוק בית המשפט לענייני משפחה, תשנ"ה-1995
30. סעי' 3(א2), וסעי' 5 לתקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) תשע"ו-2016.
31. אליקים רובינשטיין, כנס דילמות וקשיים של המדינה כצד לגישור - 15.5.18 <https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3738067,00.html>
32. נב נישרי, לעיל ה"ש 19.
33. kitzmann, parra & jobe-shields, 2012
34. Cafcass.gov.uk - The Children and Family Court Advisory and Support Service (Cafcass) -England-Family Mediation
35. MIAM – Mediation Information &Assessment Meeting - England and Wales
36. FMC - Family Mediation Council - familymediationcouncil.org.uk/2020/01/20/survey
37. www.familyrelationships.gov.au/services/frc/pages/default.aspx
38. Family dispute Resolution Providers - Familyrelationships.gov.au.
39. OECD (2012), Family database. Retrieved /Dec 20/2012- http://www.oecd.org/els/soc/SF_3_1_Marriage_divorce_rates.xlsx
40. תנועה טבעית: נישואין וגירושין 2010 – 2012, לשכה המרכזית לסטטיסטיקה, פרסום 1631, ירושלים, אייר תשע"ו, מאי 2016
41. מהוו"ת - מידע, היכרות ותיאום - חוק הסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (הוראת שעה) - התשע"ד 2014, סעי' 3(ב1), סעי' 3(ד)ה).
42. הסיוע המשפטי, דו"ח סיכום פעילות לשנים 2016 – 2017, משרד המשפטים, עמ' 63.
43. דורית אלדר ויעל הרמל, תמיד הורים, מידע להורים בהליכי פרידה וגירושין, יחס-יחידות הסיוע שליד בתי המשפט לענייני משפחה, משרד הרווחה והשירותים החברתיים.
44. ענת ענבר, חיה נבו, סוזן להמן, יחידות הסיוע ליד בתי המשפט לענייני משפחה- עשור לפעילותן מאת, משפחה במשפט ב התשס"ט.
45. אלעד פינקלשטיין, עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית, תקרית המשפט ח (תשס"ט-2008), 403-428
46. ועדת רובינשטיין, דוח הוועדה לבחינת דרכים להגברת השימוש בגישור בבתי משפט, תמוז תשס"ו – יולי 2006
47. אלעד פינקלשטיין, לעיל ה"ש 43
48. Robert Harris Mnookin, Beyond Winning : Negotiating to Create Value in Deals and Disputes
49. פנינה ברנס, לעיל ה"ש 6
50. טלי באייר-טופילסקי, לעיל ה"ש 7
51. פנינה ברנס, לעיל ה"ש 6 בנוסף פרסום בכתבה "האם גישור חובה באמת פותר סכסוכי גירושין? נתונים נחשפים" The Marker 10.5.17- <https://www.themarker.com/law/1.4084273>
- *במסמך שהתקבל מסי' הבקשות 17,335 לעומת הפרסום בדה מרקר 17,334
50. טלי באייר-טופילסקי, לעיל ה"ש 7
51. האם גישור חובה באמת פותר סכסוכי גירושין? נתונים נחשפים- The Marker 10.5.17 <https://www.themarker.com/law/1.4084273>

סמינריון בנושא גישור

52. תקנות 3-6 לתקנות בתי המשפט (רשימת מגשרים), תשע"ח-2017
53. Nancy Shuger, This Mediation Failed. Or, Did It? November 2018 - www.mediate.com
פורסם ע"י המגשר גיורא אלוני, לשכת המגשרים, 15.12.18
54. תקנות להסדר התדיינות, לעיל ה"ש 11
55. תקנות מגשרים, לעיל ה"ש 52
56. Dan Simon, Divorce Mediation: More Mainstream but Less Pure, Institute for the Study of Conflict Transformation, January 2016. www.mediate.com/articles/SimonDbl20160104.cfm
פורסם גם באתר לשכת המגשרים ע"י עו"ד - גיורא אלוני
57. עומר שפירא – קורס גישור 2019 (הכותרת השתתפה בקורס).
58. ריבוי נורמות – עולם הגישור מושפע מדינים שונים וביניהם: 1969-חוק הסדר התדיינות, 1973-חוק החוזים, 1984-חוק בתי המשפט, 1993-תקנות ב"מ (גישור), 1996-צו ב"מ לענייני משפחה-הקמת יחידות סיוע, 2014-חוק להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה(סיוע), 2016-תקנות להסדר התדיינות בסכסוכי משפחה (מהוו"ת), ועוד..
59. <https://www.lawdepot.com>
60. www.zvulunlaw.co.il
61. העמותה לקידום אחריות הורית משותפת לאתר גירושין - <https://shared-parenting.co.il/child-support-calculator>
62. Danny Ertel & Mark Gordon, BATNA-Best Alternative to Negotiated Agreement. The Point of the Deal
63. רע"א 6558/99 חבס נ' חבס, פ"ד נד(4) 337.
64. הלכות אישות, הרמב"ם, פרק יב, הלכה יד.
65. תקנת אושא, "באושא התקינו שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהם קטנים", תקופת סנהדרין הגדולה, הגמרא-מסכת כתובות, דף מ"ט, ע"ב.
66. תקנת הרבנות הראשית (תקנת תשי"ד), תקופת המנדט הבריטי, 1944.
67. סעי' 3א לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959. סעי' 14-17, 24-25 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962
68. בע"מ 919/15, בע"מ 1709/15, פלוני נ' פלונית, פסקה 18.
69. בראשית רבה (וילנא) פרשת נח לג, ג.
70. איילת בלכר-פריגת ורות זפרן, ארבעים (ומשהו) שנה של עיוני משפחה, עיוני משפט מ, 2017, 547-594.
71. דוח הוועדה לבחינת נושא מזונות הילדים בישראל, משרד המשפטים, חשוון התשע"ג, אוקטובר 2012.
72. יואב מזא"ה, מהפכת מזונות הילדים: בעקבות פסיקת בית המשפט העליון בבע"מ 919/15
73. בעמ"ש (מחוזי חי') 54256-09-14 א.כ. נ' ב.כ. (נבו, 8.2.2015). עמ"ש (מחוזי מר') 50603-01-14 ל.ר. נ' ד.ר. (פדאור, 6.1.2015).
74. ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, מזונות ילדים בגילאי 6 עד 15, במצבי משמורת משותפת? מבט פרשני וגישורי בעקבות בע"מ 919/15
75. פסקי דין, לעיל ה"ש 68
76. יואב מזא"ה, לעיל ה"ש 70, פסי' 142 לפסק דינו של השופט פוגלמן.
77. אירה טולצין אימרגליק, תחקיר - הנשים משלמות על מהפכת המזונות, - <https://www.zman.co.il/5546>
78. רות הלפרין-קדרי, קרן הורוביץ, שי זילברברג, על הכאוס בקביעת דמי מזונות במצבי משמורת משותפת: מבט ביקורתי על הפסיקה ועל המלצות ועדת שיפמן, משפט ועסקים יט, תשע"ז (דצמבר 2016), 1235-1269.
79. רות הלפרין-קדרי, לעיל ה"ש 72,
80. משה גורלי, שופטי המשפחה נגד העליון: מזונות לא קובעים עם מחשבון, 5.19.2015
<https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3761509,00.html>
81. ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, לעיל ה"ש 74
82. אלעד פינקלשטיין, לעיל ה"ש 43
83. יוסי כהן, מוכן לקרב, אני הייתי נופל על חרבי למען לקוח, הפרקליטים, לשכת עו"ד מחוזות ת"א והמרכז, אב-תשע"ח (אוגוסט 2018) גיליון 55.
84. אורי אהרונסון, שיהיה במזל: על אקראיות בסדרי הדין, 11.10.2013
85. חמי בן נון ועמוס גבריאל, ייקוב הדין את הפרשה? לביקורת סעי' 79א, לח' בתי-המשפט, התשמ"ד-1984, הפרקליט מו, חוברת ב'.
86. תקנת תשי"ד, לעיל ה"ש 66
87. ענת ליפשיץ ושחר ליפשיץ, לעיל ה"ש 74

ספרות וחומר עזר נוסף

- הערה: ספרות ומקטעים מהרשום מטה סייעו בהבנה וניתוח שאלה המחקר ואופן פתרונה.
- (1) אורי רגב ואחרים, זמן יהודי חדש: **תרבות יהודית בעידן החילוני**, מבט אנציקלופדי, כתר 2006, עמ' 494
- (2) איילת בלכר-פריגת ורות זפרן, **ארבעים (ומשהו) שנה של עיוני משפחה** (תקציר), עיוני משפט מ' (2017) עמ' 547-594
- (3) אלעד פינקלשטיין, **הפרטה ורגולציה: ההסדרה של הליך הגישור**, עיוני משפט ל(3), (פברואר 2008) עמ' 623-662
- (4) אלעד פינקלשטיין, **עליית מעמדו של הליך הגישור והשאלה החוקתית**, קרית המשפט ח (תשס"ט) 403-428
- (5) עומר שפירא, **הפעלת כוח והשפעה בגישור – פרקטיקה ואתיקה יישומית**,
- (6) עומר שפירא, **על כבוד האדם בהליך הגישור**: השפעת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו על הליך הגישור, קרית המשפט ח' (תשס"ט) 373-401
- (7) עומר שפירא וכרמלה זילברשטיין, **אתיקה של גישור**, הוצאת מאגנס, 2018.
- (8) שאל את הרב/הגישור-ביהדות <https://www.kipa.co.il>